

Tretja številka // poljudni članek: Sveži piš peruti nad Zahodnim Balkanom // ornitološki potopis: Ptice mesta New York // narava: Vrbe // določevalni kotiček: Pogostejše vrste rac v Sloveniji // portret ornitologov: Janko in Božidar Ponebšek // ptičje zgodbice za otroke: Šoja in hrast // mi za ptice in naravo: Zeleno srce Kopra

Svet ptic: 03,'10

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 16, številka 03, september 2010 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 16, številka 03, september 2010//ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica: Barbara Vidmar

e-pošta: barbara.vidmar@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Katarina Denac, Andrej Figelj, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Al Vrežec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Camera d.o.o.

tisk: Schwarz d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d., Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za okolje in prostor in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: barbara.vidmar@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail na naslov uredništva.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednik: dr. Damijan Denac

upravni odbor: dr. Tatjana Čelik, Peter Krečič, Cvetka Marhold,

Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Dare Šere, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša, Bojan

Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: Andrej Medved

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

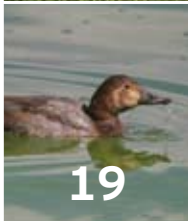
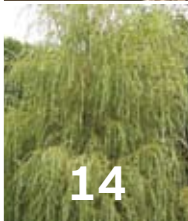

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Šoja (*Garrulus glandarius*) si v jesenskem času dela zalogo semen in plodov, ki jih skrje v votla drevesa ali v gozdna tla. S slednjim pripomore k širjenju drevesnih vrst. Šoje lahko največkrat opazimo prav jeseni, ko se v skupinah spreletavajo med drevesi in se oglašajo z glasnimi hreščecimi klici.

foto: Matej Vranič

pokrovitelj DOPPS

4

Ptice naših krajev

// Al Vrežec

6

Sveži piš peruti nad Zahodnim Balkanom

// Borut Rubinič

10

Ptice mesta New York

// Barbara Čreslovník

14

Vrbe

// Tinka Bačič

16

Siva čaplja

// Cvetka Marhold

19

Pogostejše vrste rac v Sloveniji / napotki za določanje v naravi

// Blaž Blažič

22

Naša znana ornitologa, Janko in Božidar Ponebšek

// Janez Gregori

29

Tujerodne vrste povzročajo izumiranje ptic

// BirdLife International

32

Šoja in hrast

// Tomaž Mihelič

34

Mladinski ornitološki raziskovalni tabor Goričko 2010

// Eva Vukelič

36

Le kam so vas odnesle peruti?

// Barbara Vidmar

37

Ptičja slika iz jesenskega listja

// Barbara Vidmar

38

Pomagajmo beli štoklji

// Dominik Bombek in Gregor Domanjko

40

Monitoring populacij izbranih vrst ptic v letu 2010

// Katarina Denac

41

Zeleno srce Kopra

// Borut Mozetič

44

Vetrne elektrarne na Hrvaškem

// Tomaž Jančar

46

Swift Watch

// Steve Engel

48

Ko užitek postane nočna mora

// Janez Papež

Leta 1989 je bilo v prvi evropski inventar mednarodno pomembnih območij za ptice (Important Bird Areas, IBA) uvrščenih šest slovenskih območij: Cerkniško jezero, Krakovski gozd, Sečoveljske soline, SV Slovenija (s štirimi podenotami: del Slovenskih goric, Drava od Maribora do Zavrča, Mura od Veržeja do Gibine, Črni log), Triglavski narodni park in Ljubljansko barje. Tej smetani slovenske narave so se v naslednjih dveh nacionalnih inventarjih leta 2000 in 2003 pridružila številna nova območja. Inventar leta 2000 je upošteval globalne (A) in evropske kriterije (B) IBA, tri leta kasneje pa so se jim pridružila še območja, določena po kriterijih C, ki veljajo le za članice Evropske unije. Od objave zadnjega inventarja IBA je minilo sedem let, žal v naravovarstvenem pogledu ne ravno pravljicnih. V tem obdobju je izginil kosec z IBA Dolina Reke, izumrla je zlatovranka, ponovno so oživele zamisli o hidroelektrarnah na Muri.

V letu biodiverzitete, ko naj bi na svetovni ravni zaustavili njeno upadanje (in je že jasno, da smo pogrneli na vsej črti), smo se na DOPPS lotili priprave četrtega inventarja IBA. V sinergiji s predanimi prostovoljci smo v preteklem desetletju sistematično spremljali populacije nekaterih vrst ptic (IWC, monitoring gnezdk na SPA, FBI itd.), končali popisovanje za novi ornitološki atlas ter uresničili vrsto projektov in inventarizacij. Naše obzorje so širila tudi spoznanja, do katerih so v svojih raziskavah prišli ornitološki kolegi z drugih inštitucij. Nova slovenska mednarodno pomembna območja za ptice bodo torej trdno podprta s kakovostnimi podatki. Jasni številčni kriteriji bodo veljali za vse kvalifikacijske vrste ptic, ne le tiste iz Dodatka I Direktive o pticah, temveč tudi za selivke iz člena 4 (2). Kosec, belorepec in pritlikavi kormoran so od prejšnjega inventarja izgubili status IUCN »blizu ogroženosti« (near-threatened, NT), so ga pa zato žal pridobile številne druge vrste naših krajev: sredozemski viharnik, rdečenoga postovka, črnorepi kljunač, veliki škurh in zlatovranka.

Katarina Denac, varstvena ornitologinja
foto: Damijan Denac

Mimogrede, kosec je sedaj na globalni ravni uvrščen med vrste, ki jim je treba posvečati najmanj varstvene pozornosti (least-concern, LC), kar pa je zgolj posledica novih podatkov o domnevno stabilnih velikih populacijah v Rusiji in Kazahstanu, ne pa povečanja evropske populacije, kjer ga še naprej slabi pomanjkanje primerne gnezditvenega habitata.

Poleg monitoringa ptic poteka v Sloveniji tudi spremljanje nekaterih drugih skupin živali, na primer netopirjev, hroščev, mehkužcev, metuljev (poročila so dostopna na <http://www.natura2000.gov.si/index.php?id=122>), manjka pa odziv pristojnih inštitucij na ponekod alarmantne podatke izvajalcev monitoringa. Spremljanja populacij ne smejo biti sama sebi namen, ampak so orodje, s katerim lahko pravočasno zaznamo spremembe, ki terjajo naravovarstveno ukrepanje. Že omenjeni IBA Dolina Reke je bil opredeljen leta 2003 zaradi kosca. Leto 1999: 61 pojočih samcev, leto 2010: nič pojočih samcev, vmes pa očitno hiranje populacije. Razlog za lokalno izumrtje je intenzifikacija kmetijstva. In to kljub jasnim določilom Uredbe o območjih Natura 2000, ki za to območje predvideva »ohranitev obstoječega obsega travniških površin in mejic, izboljšanje ekoloških značilnosti travnišč (povečevanje deleža ekstenzivno obdelovanih travnišč)«, še bolj ambiciozni in podrobneje razdelani pa so varstveni ukrepi v Operativnem programu upravljanja z območji Natura 2000 (http://www.natura2000.gov.si/fileadmin/user_upload/zakonodaja/Priloga4_2Natura.pdf), ki ga je oktobra 2007 potrdila vlada.

Če imamo v rokah dobre kvantitativne podatke, ki izpolnjujejo kriterije IBA, sta za razglasitev IBA potrebna le potrditev in vpis v bazo s strani BirdLife International. Povsem drugače je s posebnimi območji varstva (Special Protected Areas, SPA), ki jih je država članica EU dolžna opredeliti na osnovi določil Direktive o pticah. V idealnem primeru vsi IBA postanejo SPA, kar pa se zaradi političnih kalkulacij zgodi le redko. Kot kaže primer IBA Črete, ki je bil že leta 2008 predlagan za SPA, je pot od objave inventarja IBA do razglasitve SPA dolga. Še daljša in bolj trnova pa je pot do aktivnega varstva ptic, zaradi katerih so bila območja sploh razglašena. Držim pesti, da bomo pri popravni izpitih, ki se v vsem obsegu že zarisujejo na obzorju, uspešni.

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: al.vrezec@nib.si

Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*)

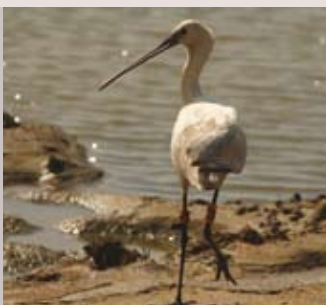
Opazovanja obročkanih ptic v letu 2009 pred Sečoveljskimi solinami so pokazala, da gre večinoma za ptice, ki gnezdiijo ob hrvaški obali Istre in kvamerskih otokov [portal Krajinski park Sečoveljske soline: <http://www.kpss.si/novice/1313>].
foto: Marco Basso / www.crb-photoguide.com

Rjava čaplja (*Ardea purpurea*)

Glede na podatke, zbrane v letih 2002-2008, vrsta verjetno gnezdi na zadrževalniku Medvedce, kar je trenutno edino znano gnezdišče v Sloveniji [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 55-163].
foto: Dejan Bordjan

Žličarka (*Platalea leucorodia*)
V septembru 2008 je bila pri Pragerskem in ob zadrževalniku Medvedce opazovana mlada ptica, ki je bila istega leta kot mladič obročkana v narodnem parku Hortobagy na Madžarskem [Šere, D. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 199-208].
foto: Dejan Bordjan

Labod pevec (*Cygnus cygnus*)
Zimsko štetje vodnih ptic v januarju 2009 je na območju reke Drave postreglo z vrsto ornitoloških zanimivosti in redkosti, med drugim z dvema labodoma pevcema, belolično gosjo, belo štokrklo in žerjavom [Božič, L. (2008): *Acrocephalus* 29 (138/139): 169-179].
foto: Borut Rubinič

Rdečevrata gos (*Branta ruficollis*)

Nova vrsta za Slovenijo – v januarju 2008 je bila vrsta prvič v Sloveniji opazovana na zadrževalniku Medvedce in na Ptujskem jezeru [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 55-163].
foto: Dick Daniels / carolinabirds.org

Duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*)

Redka gostja na Ljubljanskem barju: samec je bil aprila 2008 opazovan na poplavljenem delu Barja pri Blatni Brezovici, kar 20 osebkov pa se je decembra 2000 zadrževalo nedaleč na Planinskem polju [Legiša, P. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 38].
foto: Adrian Pingstone

Dolgorepa raca (*Anas acuta*)
Gnezditvev je bila poleg Ormoških lagun potrjena tudi na zadrževalniku Medvedce, kjer so bili leta 2005 opazovani speljani mladiči [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 55-163].
foto: Jan van der Straaten / Saxifraga

Kostanjevka (*Aythya nyroca*)
Zaradi večje gnezditvene populacije kostanjevke je bilo območje zadrževalnika Medvedce razglašeno za novo IBA-območje v Sloveniji (IBA Črete), kjer sta poleg kostanjevke kvalifikacijski vrsti še čapljica in grahasta tukalica [Božič, L. et al. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 181-193].
foto: Borut Rubinič

Stepski lunj (*Circus macrourus*)

Redka ujeda je bila drugič pri nas opazovana aprila 2006 pri vasi Kamna gora na Konjiški gori [Bordjan, D. (2009): *Acrocephalus* 30 (140): 38-39].
foto: Željko Šalamun

Veliki klinkač (*Aquila clanga*)

Zadrževalnik Medvedce je edino doslej znano redno prezimovališče v Sloveniji z rednimi opazovanji med novembrom in marcem v obdobju 2002-2008, tod pa verjetno redno (večinoma po en osebek) prezimuje že od leta 1997 [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 55-163].
foto: Borut Rubinič

Ribji orel (*Pandion haliaetus*)

Vrsta je reden preletni gost na zadrževalniku Medvedce, kjer se pojavlja v večjem številu na spomladanski selitvi med marcem in majem ter v nekoliko nižjem številu na jesenski selitvi med julijem in oktobrom [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 55-163].

foto: Dejan Bordjan

Liska (*Fulica atra*)

Najštevilnejša vodna vrsta na zadrževalniku Medvedce, katere število je konec poletja pogosto preseгло 4000 osebkov, sicer pa sta na zadrževalniku zelo številna mlakarica in rečni galeb. Pogosto se pojavlja tudi siva čaplja, čeprav z manjšim številom ptic, tja do 400 in celo več [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 55-163].

foto: Eva Vukelič

Priba (*Vanellus vanellus*)

V marcu 1995 se je na vodnem zadrževalniku Medvedce prehranjevala ena največjih jat doslej opazovanih pri nas, saj je štela kar 3000 osebkov [Bračko, F. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 216].

foto: Željko Šalamun

Mali prodnik (*Calidris minuta*)

Vodni zadrževalnik Medvedce je ena najpomembnejših postaj na selitvi vrste pri nas, saj se tu lahko ustavijo velike jate, največja s kar 621 pticami se je tod prehranjevala septembra 1998 in je doslej sploh največja jata malih prodnikov opazovana v Sloveniji [Štumberger, B. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 216].

foto: Andreas Trepte / www.photo-natur.de

Veliki škurh (*Numenius arquata*)

Vodni zadrževalnik Medvedce je edino znano redno prenočišče vrste na selitvi v SV Sloveniji, kjer si za prenočišče izberejo šašje ali pa kar njivo, največ 25 osebkov pa je tod prenočevalo septembra 1998 [Štumberger, B. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 217].

foto: Borut Rubinič

Črnohlavi galeb (*Larus melanocephalus*)

Ptica, ki je bila izvaljena leta 2007 na jugu Italije, zimo 2007/2008 pa je prebila v Španiji, se je oktobra 2009 pojavila kot tretjeletni osebek v Sečoveljskih solinah [portal Krajinski park Sečoveljske soline: <http://www.kpss.si/novice/1318>].

foto: Borut Rubinič

Rjavi galeb (*Larus fuscus*)

Marca 2009 so bili v družbi številnih sivih galebov na zadrževalniku Medvedce opazovani trije rjavi galebi nominotipske podvrste *L. f. fuscus* [Bordjan, D. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 218].

foto: Borut Rubinič

Črnomorski galeb (*Larus cachinnans*)

Na terenu težko določljiva in zato verjetno pogosto spregledana vrsta se je zanesljivo zadrževala na Medvedcah decembra 2007, čeprav je verjetno ta galeb v pozno jesenskem času v SV Sloveniji pogostejši [Bordjan, D. & Božič, L. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 55-163].

foto: Dejan Bordjan

Travniška cipa (*Anthus pratensis*)

V primerjavi popisov ptic kopenskega dela zadrževalnika Medvedce iz let 1993 in 2003 je z območja izginilo kar 18 gnezdk, med njimi tudi travniška cipa in kozica, 7 vrst pa je pričelo gnezdit na novo, denimo rakar in trstni cvrčalec [Kerček, M. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 165-179].

foto: Martin Mollet / Saxifraga

Repaljščica (*Saxicola rubetra*)

Selivka se na svoji spomladanski selitvi, tudi k nam, ustavlja in se v skupinah prehranjuje, najraje tam, kjer je dovolj naravnih prež, denimo visokih steblik ali osamljenih grmov, s katerih opreza za žuželčjim plenom [Koče, U. & Denac, D. (2009): v Keller V. & O'Halloran J. (eds.): 7th Conference of the European Ornithologists' Union – Abstracts. 21-26 August 2009, Zürich].

foto: Eva Vukelič

Prosnik (*Saxicola rubicola*)

Ene najvišjih gnezditvenih gostot vrste v Sloveniji so bile leta 2003 popisane ob zadrževalniku Medvedce, tod pa v višjih gostotah gnezdiijo tudi kobiličar, repnik in rjavi srakoper [Kerček, M. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 165-179].

foto: Borut Rubinič

Severni kovaček (*Phylloscopus trochilus*)

Pri Pragerskem je bila v letu 1994 ujeta ptica obročkana istega leta kar 1653 km daleč na Švedskem, sicer pa so v širši okolici zadrževalnika Medvedce zanimivi tudi francoski kobiličar, ruski rumenoglav kraljiček, poljski veliki srakoper, alžirski škorec in danska vrtna penica [Šere, D. (2009): *Acrocephalus* 30 (141/143): 199-208].

foto: Piet Munsterman / Saxifraga

1

1: Na Zahodnem Balkanu gnezdi približno 20 % evropske populacije globalno ogrožene kostanjevke (*Aythya nyroca*), od tega velika večina na Hrvaškem.
foto: Davor Krnjeta

Politično in etnično gledano v Evropi najbrž ni bolj raznolike regije od območja, ki smo ga nekdanje geografsko in čustveno tekoče in brez premislekov umeščali »nekam« med Triglav in Vardar. Regija je raznolika v vseh pogledih, zato si nekaj pestrosti zasluži tudi pri poimenovanju – nekdanje smo območje imenovali Jugoslavija. Teh je bilo kar nekaj, prva - kraljevina, po kratkotrajnih drugi in tretji najbolj znana četrtina (včasih smo ji zaradi praktičnosti rekli tudi kar druga) – zveza socialističnih držav - SFRJ, do skrčene pete, Zvezne republike Jugoslavije, ki je obsegala le Srbijo in Črno goro. Kot bi govorili na primer o znamki avtomobila, saj veste – golf dvojka, trojka in tako naprej – podobno smo opredeljevali tudi bolj ali manj - ali bolje - manj ali bolj prijateljske in trajne zveze sicer sorodnih narodov tega geografskega območja.

Sveži piš peruti nad Zahodnim Balkanom

// Borut Rubinić

Po razpadu, ki je sledil vsem znanim peripetijam in tragedijam, je bilo nekaj časa moderno omenjeno območje geografsko opredeljevati kot bivšo Jugoslavijo, ex-YU ali bivšo SFRJ. Trenutno je najbolj v modi oznaka Zahodni Balkan. Zdi se le, da si različni avtorji ne morejo priti na čisto, ali v ta okvir šteti tudi Slovenijo ali ne, prav tako pa ni jasno, kdaj zraven štejejo Albanijo. Tako obstajajo vsaj tri različice tega območja – tisto s Slovenijo in Albanijo ter obe le z eno ali le z drugo državo; zdi se mi, da je govor tudi o četrti varianti – tisti brez ene in druge. Druge držav(ic)e, ki tvorijo ta živopisni šopek, so Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Srbija, Črna gora, Makedonija ter Kosovo. Slednja sicer še ni priznana kot polnopravna država po merilih Združenih narodov. Tudi z imenom Makedonija ne gre vse gladko... A pustimo vse te politične teme in se posvetimo lahkotnejšim vprašanjem, trajnejšim tako od narodov ali entitet, ki so v zadnjih dveh tisočletjih poselili to območje, še bolj pa od razmejitev, ki jih na zemljevide rišejo vodje teh miniaturnih ljudstev.

Zahodni Balkan v številkah

Naj se za začetek dotaknemo nekaj statistike:

Število ptičjih vrst: Slovenija (376), Hrvaška (369), Bosna in Hercegovina (318), Črna gora (>300), Srbija (360), Makedonija (335)

Število ptičjih vrst, ogroženih v globalnem merilu, ki se redno pojavljajo na Zahodnem Balkanu: 19 vrst; gnezdi jih še 12 (vsaj dve sta izumrli po drugi svetovni vojni): kraljevi orel (*Aquila heliaca*), kostanjevka (*Aythya nyroca*), zlatovranka (*Coracias garrulus*), južna postovka (*Falco naumanni*), rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*), črnorepi kljunač (*Limosa limosa*), rjavi škarnik (*Milvus milvus*), egipčovski jastreb (*Neophron percnopterus*), veliki škurh (*Numenius arquata*), balkanski muhar (*Ficedula semitorquata*), velika droplja (*Otis tarda*) in kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*)

Število IBA/pričakovano število IBA: Slovenija (25/30), Hrvaška (40/50), Bosna in Hercegovina (3/30), Srbija (42/55), Črna gora (5/20), Makedonija (13/25); skupaj: 128/210

Število nacionalnih parkov: Slovenija (1), Hrvaška (8), Bosna in Hercegovina (3), Srbija (5), Črna gora (4) in Makedonija (3); skupaj: 24

Število krajev pod zaščito UNESCO-ve svetovne dediščine: Slovenija (1), Hrvaška (7), Bosna in Hercegovina (2), Črna gora (2), Srbija (4), Makedonija (1); skupaj: 17

Število otokov, jezer, velikih rek ipd.: 1246 otokov na Hrvaškem, 13 majhnih v Črni gori; tri velika tektonska jezera (Ohridsko, Prespansko, Skadarsko), reke Sava, Drava, Donava, Tisa, Drina, Morava, Vardar itd.; vsaj 14 velikih kraških polj (7 v Hercegovini, 5 na Hrvaškem, Cerknjiško jezero v Sloveniji)

Biotska pestrost regije

Vsi šablonski opisi, s katerimi tako radi opisujemo Slovenijo kot raznoliko deželo, kjer na majhnem prostoru srečamo tako visoke gore, strnjene gozdove, sredozemsko obalo, plodne rečne nižine in različne kulturne krajine, v še večji meri veljajo za Zahodni Balkan. Ker se tu srečujejo številni evropski biogeografski elementi – celinski srednjeevropski, alpski, sredozemski, turkestarsko stepski in še kakšen – je pestrost verjetno večja kot na katerem koli drugem po velikosti primerljivem območju v Evropi. Visokogorje Alp, razčlenjena jadranska obala z več kot tisoč otoki in otočki, obsežne plodne nižine v Vojvodini in Slavoniji ter ostanki panonskih step, gosti in odmaknjeni dinarski gozdovi, široka kraška polja in nepregledni labirinti podzemskih kraških pojavov, tri velika tektonska jezera in suhe makedonske stepe, Donava in druge velike reke z ostanki poplavnih gozdov ter nepregledno število raznolikih kulturnih okolij, ki so pustila pečat na arhitekturi krajine. Vse to so elementi regije, ki ima marsikaj skupnega – ne le zgodovino in jezike, pač pa tudi navade in čustvovanja. Kljub razlikam, ki so podobno pestre kot vse zgoraj opisano, pa je, po drugi strani, skupnih točk več, kot bi si marsikdo mislil ali upal priznati.

Čezmejno sodelovanje

Prav slednje - skupne točke - smo izkoristili za razvoj sodelovanja, ki poteka pod mentorstvom evropske pisarne zveze BirdLife International ter DOPPS. V program čezmejnega sodelovanja, ki ga v prvi fazi v večji meri finančno podpira Evropska komisija, je poleg omenjenih dveh vključenih še sedem organizacij s sorodno usmerjenostjo – varovanjem ptic (in drugih divjih živih bitij) ter ohranjanjem njihovega življenjskega okolja. V projekt

2: Gnezdeča populacija vranjekov (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) na Hrvaškem je ocenjena na približno 5.000 parov. To verjetno pomeni približno tretjino celotne populacije sredozemske podvrste tega kormorana.
foto: Ivan Budinski

3: Globalno ogroženi kodrasti pelikan (*Pelecanus crispus*) je gnezdilka Prespanskega in Skadarskega jezera, dveh velikih tektonskih jezer Zahodnega Balkana.
foto: Borut Rubinič

4: Eno najpomembnejših območij za ptice v tem delu Evrope je Ovče pole v Makedoniji. Med drugim gre za najpomembnejše območje za kraljevega orla (*Aquila heliaca*) v Evropi, saj tu gnezdi do 15 parov te globalno ogrožene ujede.
foto: Borut Rubinič

z naslovom *Krila nad Balkanom* (Wings Across the Balkans) so vključene naslednje organizacije: društvo BIOM in Hrvaško ornitološko društvo (HOD) s Hrvaške, Liga za ornitološko akcijo (LOA) in Društvo za varstvo in proučevanje ptic Vojvodine (DZPPV) iz Srbije, Ornitološko društvo »Naše ptice« iz Bosne in Hercegovine, Center za varstvo in proučevanje ptic (CZIP) iz Črne gore ter Makedonsko ekološko društvo (MED). Namen začetka medsebojnega sodelovanja je krepitev kapacitet in znanja omenjenih organizacij skozi izmenjavo izkušenj na področju varstva ptic in njihovih habitatov. V ta namen smo vzpostavili redno komunikacijo prek spletne pogovorne skupine, programa Skype in bolj ali manj rednih sestankov, kjer se v živo pogovarjamo o uresničevanju nalog, ki smo si jih naložili. Najpomembnejše naloge so predlog zavarovanja vsaj enega pilotnega območja (Mednarodno pomembno območje za ptice – IBA ali potencialni IBA) v vsaki državi, uskladitev zakonodaje, ki se tiče ptic, z določili Ptičje direktive v Srbiji, Črni gori in Makedoniji, organizacija vsaj dveh delavnic na temo krepitev nevladnih organizacij našega tipa ter izboljšanje znanja glede IBA v vsaki posamezni državi.

Ideja skupnega zahodnobalkanskega projekta je izmenjava informacij med sorodnimi organizacijami, ki se srečujejo s podobnimi težavami in izzivi. Organizacije, ki so partnerice v projektu, so na različnih ravneh razvoja. V naši skupini so tako

organizacije z več desetletno tradicijo (MED, HOD in DZPPV), CZIP, ki bo naslednje leto praznoval desetletnico obstoja, ter organizacije, mlajše od deset let - BIOM, Naše ptice ter LOA. Najstarejši MED (ustanovljen že leta 1972) zaposluje 11 ljudi, medtem ko večina drugih le po enega ali dva človeka. Različne so tudi izkušnje, ki jih imajo organizacije na posameznih področjih delovanja – nekatere so bolj izkušene v odnosih z javnostjo, druge veliko energije vlagajo v močno in zanesljivo bazo popisovalcev, tretje imajo precej uspehov v naravovarstvenih prizadevanjih.

Ker si organizacije v veliki meri delijo geografski, zgodovinski, kulturni in jezikovni prostor, je izmenjava izkušenj zelo dobrodošla in smotrna. Seveda je zaradi pestrosti in različnih ravni razvoja pomemben tudi individualni pristop. DOPPS v skupini po eni strani deluje kot most med omejenimi društvi ter krovno organizacijo BirdLife International – slednja si na področju Zahodnega Balkana želi strokovnih in zanesljivih partnerskih organizacij – po drugi strani pa v partnerskih organizacijah vidi svež partnerski odnos, možnost za nadgradnjo, potrditev ali popravek lastnih razmišljanj, dejanj in vizij. Društva z Zahodnega Balkana namreč v marsičem spominjajo na DOPPS. Poleg tega, da jih vežejo podobni razvojni izzivi, s kakršnimi se je DOPPS srečeval v zadnjem desetletju in pol razvoja, jim je soroden tudi neizmeren zanos, želja po razvoju v velike pomembne organizacije, ki bodo lahko pomembno prispevale k varstvu na-

rave v matičnih deželah. DOPPS tako pri sodelovanju v tej regionalni navezi velikokrat zamenja vlogo učitelja za vlogo učenca. V zameno za »tehnične izkušnje« se drug od drugega marsikdaj nalezemo neprikritega navdušenja, iskrenega zanosa in novega poleta. Pravo partnerstvo je vedno dvosmerni proces, edini dobri učitelj pa je tisti, ki ga učenec na koncu preseže v znanju ali veščinah.

Partnerstvo v globalni zvezi BirdLife International

Bela lisa znanja o pticah in veščinah njihovega varovanja na Zahodnem Balkanu je še vedno dokajšnja, a se z leti vztrajno zmanjšuje. Svoj delež pomembno prispeva tudi komunikacija med nami – nevladnimi neprofitnimi organizacijami za varstvo ptic in njihovih habitatov iz te regije – ki je močno okrepljena tudi po zaslugi pričujočega projekta *Krila nad Balkanom*. Regionalni pristop lahko v marsičem pospeši razvoj posamezne organizacije in okrepi njeno vlogo na nacionalni in mednarodni ravni. Najboljši primer za to je ravno zveza BirdLife International. Visoke standarde spremljanja in varovanja ptičjih populacij in življenjskih prostorov ptic ter vseh drugih živih bitij lahko brez posebnih zadržkov in spreminjanj preslikamo tudi na regijo Zahodnega Balkana.

Skupaj bomo hitreje kot vsak zase našli rešitve za skupne grožnje, ki trenutno najbolj pestijo ptice in njihov življenjski prostor v naših krajih – graditev hidro in vetrnih elektrarn, razvoj cestne in turi-

stične infrastrukture, intenzifikacija kmetijstva in gozdarstva ter zgrešena kmetijska in gozdarska politika, lov in krivolov, urbanizacija in druge. Obenem bomo uspešnejši tudi pri iskanju priložnosti in pozitivnih primerov, npr. trajnostni razvoj, ki vključuje sonaravne kmetijske prakse, celostno vključevanje skupnosti v sonaravni trajnostni razvoj, ekološki turizem in podobno.

Rezultat sodelovanja, ki smo ga v opisani obliki vzpostavili z začetkom letošnjega leta, se bo pokazal tudi v partnerstvu zveze BirdLife International. Le v Sloveniji (DOPPS kot polnopravni partner) in v Makedoniji (MED kot partner zastopnik – *partner affiliate*) sta na Zahodnem Balkanu organizaciji, ki sta formalno vključeni v zvezo BirdLife International. Pričakujemo, da bomo s pomočjo projekta *Krila nad Balkanom* naredili korak naprej k partnerstvu v regiji in v zvezo, ki trenutno obsega več kot sto partnerskih organizacij, povabili še kakšno novo. Tokrat iz ene najlepših regij Evrope, ime si izberite sami!

Borut Rubinić je koordinator projekta *Wings Across the Balkans* pri BirdLife International. ●

5: V Bosni in Hercegovini proces imenovanja IBA še zdaleč ni končan. Zaenkrat so ornitologi definirali le tri mednarodno pomembna območja v tej državi, eno izmed njih je mokrišče Barđača. foto: Dejan Kulijer

6: Morda se po človeku kdaj pa kdaj zgledujejo tudi ptice – v Makedoniji v gnezdih bele štoklje (*Ciconia ciconia*) pogosto naletimo na cele kolonije travniških vrabcev (*Passer hispaniolensis*). foto: Borut Rubinić

7: Eno najpomembnejših in najbolj znanih območij ohranjene narave v nekdanji Jugoslaviji je Kopački rit, krajinski park na izlivnem delu reke Drave v Donavo. foto: Goran Šafarek

8: Planota Pešter je edinstveno območje na jugozahodu Srbije, ki ga posejlujejo zanimive vrste ptic, po eni strani značilnih za visokogorje, po drugi pa za nižinske odprte in močvirne predele. foto: Slobodan Puzović

Ptice mesta New York

// Barbara Čreslovník

Površina:

1.214,4 km² od tega kopno 789,4 km²

Število prebivalcev: več kot 8,3 milijona (leta 2008)

Najvišji vrh: Todt Hill Staten Island (124 m)

Število opaženih vrst ptic: prek 350 vrst ptic na celotni površini mesta New York

Ornitološki organizaciji: New York State Ornithological Association, New York City Audubon

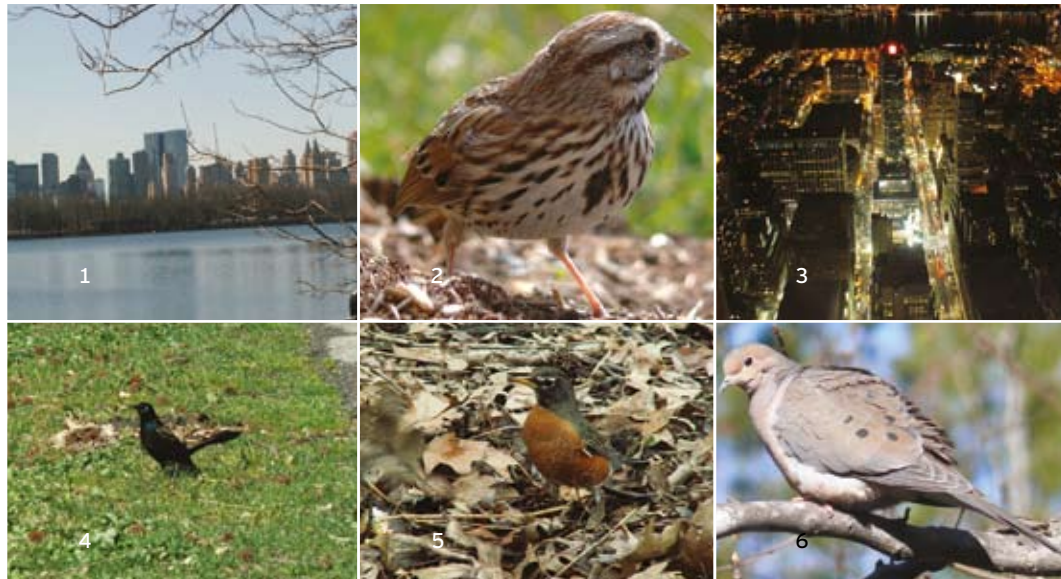
Zanimive vrste ptic:

tašični drozg (*Turdus migratorius*), pojoči vrabonad (*Melospiza melodia*), skalni golob (*Columba livia*), žalobna grlica (*Zenaidura macroura*), (*Melanerpes carolinus*), krakač (*Quiscalus quiscula*), modra šoja (*Cyanocitta cristata*), severni kardinal (*Cardinalis cardinalis*), črnoglava sinica (*Poecile atricapillus*), vzhodni febež (*Sayornis Phoebe*), rdečeperuti škorčevac (*Agelaius phoeniceus*), (*Buteo jamaicensis*), navadni votlinski drozg (*Sialia sialis*), (*Protonotaria citrea*), ameriška siva čaplja (*Ardea herodias*), koconogi čuk (*Aegolius funereus*), (*Stellula calliope*) - najmanjša severnoameriška ptica iz rodu kolibrijev, tigrasti gozdničar (*Dendroica tigrina*) - spada med t.i. penice novega sveta, ameriški pegam (*Bombycilla cedrorum*), velika bela čaplja (*Ardea alba*), sivi oponašalec (*Dumetella carolinensis*), modri gozdničar (*Dendroica caerulescens*), ognjeni gozdničar (*Dendroica fusca*), zlatoglavi cipar (*Seiurus aurocapillus*), meniška papiga (*Myiopsitta monachus*) - modrozelen papiga, ki izvira iz Južne Amerike, v 60. letih je pobegnila iz ujetništva.

Pomembna območja za ptice:

Centralni park na Manhattnu
Južni in severni Brother Island na East Riverju
Pelham Bay Park in Van Cortland Park v Bronxu
Prospect Park v Brooklynu
Jamaica Bay Complex, Queens
Harbor Herons Complex – 10 otokov v Killsu
East River; Jamaica Bay; New York Harbor

Podnebje: vlažna subtropska klima, okoli 0 °C pozimi, pade do -12 °C, snežna odeja se zadrži za kratek čas. Pomladne in jesenske temperature so nepredvidljive, lahko je hladno ali toplo. Poleti je temperatura 20 – 29 °C julija, kakšno leto naraste do 38 °C.

Letos od 15. do 29. marca me je želja po neznanem odnesla v Združene države Amerike. Obiskala sem New York, svetovni center moderne urbane kulture, financ, nebotičnikov... Že prvi dan me je poleg znamenitosti na Manhattnu, kakršne so Empire State Building, kip svobode in Times Square, pritegnilo življenje v Centralnem parku. V zeleni oazi so mi v oko najprej padle ptice, ki jih na slovenskih tleh nismo vajeni, zato sem iz nahrbtnika takoj potegnila fotoaparata. Ko sem obiskala še tri večje parke, sem na imela koncu potovanja na posnetkih več ptic, žab in veveric kot turističnih znamenitosti.

7

New York

New York je po številu prebivalstva največje mesto v Združenih državah Amerike, s svojim velemestnim območjem pa med največjimi urbanimi območji na svetu. Leži na vzhodni obali ZDA. Mesto New York obsega pet četrti, od katerih je vsaka tudi okrožje: Bronx, Brooklyn, Manhattan, Queens in Staten Island. Z več kot 8,2 milijona prebivalcev na območju 830 km² je najgosteje naseljeno mesto v Združenih državah Amerike.

Na potovanju sem obiskala štiri za ptice pomembne parke: Central Park na otoku Manhattan, Van Cortland Park in New York Botanical Garden v Bronxu ter Flushing Meadows Corona Park v okrožju Queens. Največji park v mestu je Pelham Bay park v Bronxu, vendar ga nisem obiskala.

Centralni park je zagotovo najznamenitejši park v New Yorku, če ne celo na svetu. Odprt je od leta 1859. Pokriva površino 3,41 km², dolg je 4 km in širok 800 metrov. Vsako leto ga obišče 25 milijonov ljudi. Namenjen je sprostitvi in rekreaciji. V njem se najde prostor tudi za divje živali, od katerih poleg ptic prevladujejo sive veverice (*Sciurus carolinensis*), ki so domača vrsta. V Veliki Britaniji so jih prinesli leta 1876, kjer so se udomačile v tamkajšnjih vrtovih. Hranijo se večinoma z ostanki hrane. Med sprehajanjem v parku sem našla tudi truplo rakuna (*Procyon lotor*). V parku je vsakih nekaj deset metrov opozorilo, ki odsvetuje hranjenje

in dotikanje živali, saj obstaja nevarnost stekline. Napisana so natančna navodila, kako ravnati ob ugrizu živali.

Vsako pomlad se na svoji selitveni poti v Centralnem parku ustavi na milijone ptic, ki se selijo s prezimovališč v Latinski Ameriki in na Karibih proti Kanadi. Najboljši čas za njihovo opazovanje je mesec maj. Jeseni se ta pot obrne. V Centralnem parku so doslej opazovali prek 200 različnih vrst ptic. V parku je pet jezer, zato se tam znajdejo tudi vodne ptice, ki pa jim nisem posvečala toliko pozornosti kot pticam pevkam. Najboljše mesto za opazovanje ptic pevk je gozd Ramble, ki se razteza v osrednjem delu parka in meji na jezero Lake, ki ima naravno obrežje. Gozd je mešan s posameznimi grmovnicami, med visokimi drevesi pa prevladuje rdeči hrast (*Quercus rubra*), ki je v vzhodni Severni Ameriki domača vrsta. V Evropo so ga prinesli pred 200 leti in ga pri nas najdemo v parkih.

Van Cortland Park je s 464 hektari četrti največji park v New Yorku. Leži v okrožju Bronx. Je precej večji od Centralnega parka in bogat z močvirji ter hrastovim gozdom. V njem se razteza veliko golfišče, na katerem so našle mesto skupine kanadskih gosi.

New York Botanical Garden - Bronx je 97 hektarov velik botanični vrt, ki se lahko pohvali z izjemno zbirko rastlinskih vrst. V botaničnem vrtu je ohranjen

1: Pogled na mesto New York iz Centralnega Parka.

foto: Barbara Čreslovnik

2: Pojoči vrabonad (*Melospiza melodia*)
foto: Ken Thomas

3: Pogled z Empire State Buildinga, trenutno najvišje stavbe New Yorka.

foto: Barbara Čreslovnik

4: Krakač (*Quiscalus quiscula*). Če se mu približaš, postoji z razkrcenimi nogami, dvignjeno glavo in pozornim pogledom. Rep povzdigne pod kotom 45 stopinj in spusti krila. Čez nekaj sekund odleti največ 10 metrov stran.

foto: Barbara Čreslovnik

5: Taščični drozg (*Turdus migratorius*)
foto: Barbara Čreslovnik

6: Žalobna grlica (*Zenaida macroura*)
foto: Ken Thomas

7: Rdečeperuti škorčevec (*Agelaius phoeniceus*)
foto: Barbara Čreslovnik

8

9

10

8: Siva veverica (*Sciurus carolinensis*), avtohtoni ameriški glodalec, razveseljuje obiskovalce Centralnega parka. So manj udomačene kot v Londonu, saj je hranjenje in dotikanje divjih živali zaradi stekline strogo prepovedano. foto: Barbara Čreslovnik

9: V Flushing Meadows Corona Park me je presenetila ogromna velikost žab in paglavcev. foto: Barbara Čreslovnik

10: Detel, ki ga v ZDA imenujejo Red-bellied Woodpecker (*Melanerpes carolinus*), le v primerih izgube naravnega habitata naseljuje tudi vrtove. foto: Roy W. Knight

edini del naravnega gozda, ki je bil tu pred naselitvijo New Yorka. Iz gozda skrbno odstranjujejo vse rastlinske vrste, ki niso avtohtone, sicer pa v njem prevladuje rdeči hrast. Posebnost je edini studenec v New Yorku, iz katerega izvira popolnoma sladka voda. Ker New York leži ob morski obali, se vsi drugi vodotoki mešajo s slano vodo.

Flushing Meadows Corona Park je drugi največji javni park v New Yorku, ki meri 508 hektarov in leži v okrožju Queens. Tukaj ni gozda, park sestavljajo predvsem travnate površine in rekreacijska igrišča. V njem je tudi veliko prikolic, v katerih strežejo hitro hrano, zato tu najdejo mesto vrabci in golobi. Na sredini parka je veliko jezero, v katerem imajo svoj prostor vodne ptice, kot so gosi, race, kormorani in tukulice.

Sprehod po parkih

Prvi dan prihoda sem se po zajtrku s hitro hrano in obvezni kokakoli najprej odpravila v Centralni park. Takoj ob prihodu sem opazila ptico velikosti kosa, z rdečerjavim vpadljivim trebuhom. Zadrževala se je na tleh, v gozdu in na travniku, kjer je brskala za deževniki. Ko sem jo prestrašila, je glasno vzletela. Slovensko ji pravimo taščični drozg (*Turdus migratorius*). Samčka prepoznamo po črni barvi glave, glava samičke je siva.

Druga pogosta ptica je pojoči vrabonad (*Melospiza melodia*), v Ameriki zelo pogosta vrsta vrabca z mnogimi podvrstami. V Evropi je le redkokdaj opažen. Od drugih vrabcev se loči po progastem trebuhu. Vrabci se po različnih regijah močno razlikujejo, tako po barvi, vzorcu perja kot tudi po načinu oglašanja. Poznamo dva osnovna tipa, vzhodni in jugozahodni tip. Jugozahodni tip je rjasto rjave barve in ima bolj bled vrat, vzhodni je sivo rjav. V primerjavi z domačim vrabcem

so bolj plašni ter navezani na grmovje, njihov glas je bolj melodičen, nenehno se gibljejo in zlivajo z rjavim listjem in suho travo. Prav zato sem imela velike težave narediti dobro fotografijo.

Tudi domačega vrabca (*Passer domesticus*) ni bilo težko najti. V nasprotju s pojočim vrabonadom sem ga videvala v bolj betonskem delu mesta, ker pa ni plašen, sem samčka zlahka fotografirala. Domači vrabec je evropska vrsta ptice. V New York je bil prvič prinesen leta 1851, ker pa je izjemno prilagodljiv in sposoben izriniti domorodne ptice, je kmalu postal ena najpogostejših severnoameriških ptic. Naj povem, da tudi v New Yorku živi kralj betona – golob (*Columba livia*), potomec skalnega goloba, ki je morske klife zamenjal z visokimi stolpnici. Prav tako je prišel iz Evrope.

Ptica, ki mi je bila posebno všeč, je bila žalobna grlica (*Zenaidura macroura*), ki je sorodnica goloba. Ime ima po votlem, žalostnem glasu. Zanj je značilen hitri let, družijo pa se v manjših skupinah. Gnezdi zelo zgodaj, včasih ko še zemljo pokriva sneg.

V Centralnem parku sem opazila detla in na srečo mi ga je uspelo fotografirati, čeprav s precejšnjo razdaljo. Angleško se imenuje Red-bellied Woodpecker (*Melanerpes carolinus*). Ime ima po rdečem znamenju na spodnjem delu trebuha, kar je mogoče videti le pri redkih osebkih.

Zelo pogosta evropska ptica, ki jo v Severni Ameriki srečaš povsod, kjer so drevesa, je škorec (*Sturnus vulgaris*). Angleško ime Starling ima po bleščečem videzu (star = zvezda). Je družabna in prilagodljiva ptica, ki tako kot vrabec izpodriva domače ptice, s tem da jim zaseda dupla v drevesih. Zelo radi se kopajo.

11

12

13

Teško je bilo spregledati krakača (*Quiscalus quiscula*) iz družine vran. Zanj so značilni svetleča se vijoličasta barva telesa, rumena obroba okoli oči in prepirljiv, močan glas.

Druga ptica iz družine vran, za katero sem pravzaprav imela srečo, da sem jo ujela v fotografski objektiv, saj se mi je neprestano odmikala, je modra šoja (*Cyanocitta cristata*). Ta zanimiva, izjemno inteligentna in radovedna ptica je priljubljen lik ameriških risank. Osebo se je spomnim iz Disneyeve risanke iz časa otroštva. V naravi je pomemben raznašalec drevesnih plodov, saj orehe, lešnike in želode skrrije tako, da jih zakoplje v zemljo.

Zelo popularna ptica ZDA, ki jo ima kar sedem držav za ptico države (state bird) in je name naredila močan vtis, saj spominja na eksotično papigo, je severni kardinal (*Cardinalis cardinalis*). Samčka spoznamo po živo rdeči barvi, ki jo daje karotenoidni pigment kantaksantin. Samička je bolj skromno obarvana. Severni kardinal ima močan kljun, kar mu omogoča široko izbiro hrane, in sicer od semen do jagodičevja. Opazovala sem ga v Centralnem in Van Cortland Parku. Ker je precej plašen, sem ga težko ujela v objektiv.

Deseti dan potovanja sem obiskala New York Botanical Garden v Bronxu. Ker je bila še zgodnja pomlad, je vrt navduševal s cvetočimi češnjami in magnolijami. V ponudbi je bil tudi zastekljen vrt orhidej, ki pa me ni zanimal, raje sem si več časa vzela za ogled dreves in grmovnic na prostem. Nisem bila razočarana, imela sem srečo, saj sem lahko fotografirala edino sinico, ki sem jo opazila v vseh štirinajstih dneh. To je črnoglava sinica (*Poecile atricapillus*). Prav nič ni bila plašna.

Tik pred izhodom z vrta je moja pozornost pritegnil močan dvozložni glas *pi – bi*, ki je pripadal vzhodnemu febežu (*Sayornis phoebe*), ki je svoje ime dobil po svojem značilnem glasu. Je ena izmed prvih selivk, ki se vrnejo na sever.

Dvanajsti dan sem obiskala Flushing Meadows Corona Park, drugi največji park v New Yorku. V parku sta poleg rekreacijskih površin dve večji močvirji. Park obdajata dve glasni štiripasovnici, zato notranjega miru tukaj ne najdeš. Pa vendar obiska parka ne obžalujem, saj poleg obilice vodnih ptic, ki jih tu podrobno ne bom omenjala, lahko vidiš ogromne žabe in prav tako ogromne paglavce dolžine celih dveh centimetrov (brez repa!). V trstičju, ki ga je ob močvirju dosti, živi rdečeperuti škorčevac (*Agelaius phoeniceus*). Uspelo mi je fotografirati odraslo samičko, ki je v nasprotju s samčkom barvno manj slikovita. Samček je namreč črn z živordecim in rumenim vzorcem peruti.

Kljub temu da moj namen potovanja v Ameriko ni bil opazovanje ptic, so me prav te najbolj prevzele. Vide-li smo, da se v še tako urbanem in močno poseljenem okolju najde prostor za ptice in nekatere druge živali, če človek v mestu ohrani vsaj malo pristnega naravnega okolja. ●

11: Čopka na glavi modre šoje (*Cyanocitta cristata*) pove veliko o ptici; če je vznemirjena in prestrašena, ima čop dvignjen, če pa se mirno hrani ali počiva, je sploščen ob glavi.
foto: Ken Thomas

12: Severni kardinal (*Cardinalis cardinalis*) je ena izmed najbolj prepoznavnih in priljubljenih ptic v ZDA in je bil večkrat upodobljen tudi na poštinih znamkah.
foto: Colin M. L. Burnett

13: Botanični vrt v Bronxu. Na sliki je delček vrta, kjer je zbranih čez sto različnih vrst iglavcev z vseh kontinentov.
foto: Barbara Čreslovnik

PRIPOROČENA LITERATURA:

- Kress, S. W. (2010): Backyard Birdwatch. - DK Publishing, New York.
- Tekiela, S. (2005): Birds of New York Field Guide. - Adventure Publications, Cambridge.
- Imenik ptic zahodne Palearktike: *Acrocephalus* 20 (94 – 96): 97 – 162 (1999).
- www.allaboutbirds.org

1

2

3

Vrbe // Tinka Bačič

1: Iva (*S. caprea*) je ena naših najpogostejših širokolistnih vrb. Cveti že zelo zgodaj, pred olistanjem, in je prva pomladna paša čebel. Njene vejice z mladimi, še nerazcvetelimi, puhastimi mačicami pogosto nabiramo za pomladanske šopke.
foto: Aleš Kladnik

2: Bela vrba (*S. alba*) je veliko drevo s svilen belodlakavimi listi.
foto: Aleš Kladnik

3: Topolistna vrba (*S. retusa*) je ena t.i. ledeniških vrb, ki uspevajo v alpskem ali subalpskem pasu. Njena stebelca so tesno prilegla k tlo. Na sliki je moška rastlina - vidijo se prašniki.
foto: Primož Dovč

Na vprašanje, ali poznamo vrbe, bi nas večina takoj odgovorila pritrdilno. Najbrž bi imeli v mislih pokopališko vrbo, ki s svojimi dolgimi, vitkimi, povešenimi vejami daje nekoliko žaloben značaj marsikateremu sprehajališču, pokopališču ali obrežju ribnika. Morda bi se kdo spomnil na nabiranje »mačic«, ki so obvezna sestavina zgodnjepomladanskih šopkov. Ali na dolge, bičaste šibe, iz katerih spretne roke pletejo vrbove koše in košare. A zgornja razmišljanja zajemajo le majhen del pestrosti, ki smo ji priča pri vrbah.

Skupaj s topoli (*Populus*) spadajo vrbe v družino vrbovk (*Salicaceae*). Vrbe sestavljajo večino vrst te družine. Na svetu jih uspeva kakšnih 200, predvsem v zmernih predelih severne poloble. Pri nas jih najdemo kar 23. So listopadna drevesa ali grmi, ki cvetijo precej na drobno. Njihovi cvetovi so majhni, neopazni, združeni v socvetja, ki jih botanično imenujemo mačice. Zgodaj spomladi nas vrbovi poganjki pritegnejo z mladimi, še nerazcvetelimi, puhastimi mačicami. V vazi, v topli sobi mačice zacvetijo v nekaj dneh. Za okrasne namene tedaj niso več zanimive, botanično pa. Če cvetoče vejice pogledamo od blizu, namreč opazimo, da iz mačic na nekaterih vejicah molijo prašniki in se iz njih sipa cvetni prah, na drugih pa vidimo pestiče. Pravimo, da so vrbe dvodomne: ločimo moška in ženska drevesa. Glede na to, da so cvetovi vrb tako drobni in nevpadljivi, bi si človek mislil, da so vetrocvetke. A spomladi v naravi hitro opazimo, da okoli cvetočih vrb množično brenčijo čebele. Že res, da cvetovi nimajo razkošnega in barvitega cvetnega odevala, ki bi pritegnilo pozornost opravevalcev, a dišijo in v cvetovih so poleg pestiča ali prašnikov še majceni medovniki, ki izločajo dehtečo, sladko medicino, ki močno privablja žuželke. Vrbe so torej žužkocvetke in so za čebele prva pomladna paša. Pomembne so kot vir cvetnega prahu, a tudi medicinske.

Precej vrst vrb cveti zgodaj spomladi, še pred olistanjem. Med njimi sta najbolj znani in pogosti iva in rdeča vrba. Moške mačice se po odcvetu kmalu posušijo in odpadejo, ženske pa nadaljujejo z razvojem plodov. Ob zrelosti se le-ti odprejo in iz njih se sprostijo semena. So drobna in lahka, opremljena z dolgimi, tankimi laski. Zaradi njih se semena raznašajo daleč naokoli.

Vrbe se zelo uspešno razmnožujejo tudi vegetativno. Iz odrezanih vej večine vrst vrb dokaj hitro poženejo korenine. Posebej za vrbe, ki rastejo ob vodotokih, je naglo ukoreninjanje zelo pomemben način razširjanja. Odlomljene veje odnese vodni tok, in kjer jih odloži, se iz njih lahko razvijejo novi grmi. Vrbovo lubje vsebuje avksine, rastlinske rastne hormone, posebej tiste, ki pospešujejo rast nadomestnih korenin na odrezanih poganjkih. Ekstrakt iz vrbovega lubja lahko celo uporabimo za ukoreninjanje potaknjencev!

Listi se v vsej svoji popolnosti razvijejo zgodaj poleti. Večinoma se različne vrste vrb dobro ločijo po listih. Nekatere imajo ozke liste, taka je na primer zelo pogostna bela vrba (*S. alba*). Za to visoko, postavno drevo so značilni svileni dlakavi listi, tako da je tudi krošnja že od daleč videti nekoliko belkasta. Precej vrb pa je širokolistnih. Teh v naravi poleti ni tako preprosto prepoznati kot vrbe, posebej ker na njih v tem času ni več mačic. Tudi določevanje vrbjih vrst je včasih kar težavno. Če se zanašamo izključno na slikovne določevalne ključke, bo naša določitev nezanesljiva. Poleg dvodomnosti in cvetenja pred olistanjem je razlog za težavnost določanja tudi križanje med vrstami.

Vrbe veljajo za pionirske rastline. Naselijo se med prvimi in ustvarijo razmere, v katerih se potem lahko uveljavijo tudi druge vrste. Tako se na primer iva naseli na gozdnih posekah in pogoriščih. Na takšnih rasti-

ščih štiti drevesni podmladek pred premočnimi vplivi sonca, vetra in mraza. Mnoge vrbe najbolj uspevajo v vlažnih okoljih: na obrežjih rek in potokov, v poplavnih gozdovih, na prodiščih, v močvirjih in ob mlakah ter jezerih. Na obrežja in nasipe jih pogosto tudi sadijo, saj njihove razvejene, prepletene korenine varujejo bregove pred erozijo. Nekaj vrst vrb pa najdemo tudi v visokogorju. Med njimi so najzanimivejše t.i. ledeniške vrbe. Na ostre razmere, ki tu vladajo, so dobro prilagojene. Med drugim tudi s pritlično rastjo. Ti alpinski grmički so visoki le okoli deset centimetrov, stebela pa so povsem poglela in pritisnjena k tlu. Takšni sta na primer alpska (*S. alpina*) in topolistna vrba (*S. retusa*). Zelnata vrba (*S. herbacea*), ki jo najdemo v snežnih dolinicah v alpskem pasu Julijskih Alp in Karavank, ima stebela celo podzemna, nadzemni pa so le mladi poganjki in listi. Ko se na izletu v gorah sprehodimo po kotanji, kjer se še sredi poletja zadržuje sneg, se le ozrimo na tla. Poleg ljubkih, rožnatih ali vijoličnih cvetov alpskih zvončkov bomo pod nogami zagotovo zagledali tudi cvetoče ali plodeče mačice ledeniških vrb in se zavedeli, da se pravzaprav sprehajamo po krošnjah vrbovega gozdička!

Eno od 23 vrst vrb, ki rastejo pri nas, najdemo tudi na slovenskem Rdečem seznamu ogroženih praprotnic in semenk. To je rožmarinolistna vrba (*S. rosmarinifolia*), ki uspeva na vlažnih travnikih in v močvirjih od nižine do montanskega pasu. Ime je dobila po značilno oblikovanih listih, ki zelo spominjajo na liste rožmarina. Zanimiva pa je tudi njena rast - oleseneli poganjki so namreč podzemni, le stranski poganjki so nadzemni. Uvrščena je med ranljive vrste slovenske flore. Razlog za njeno ogroženost je ogroženost njenih rastišč.

Za človeka so vrste vsestransko uporabne. Najbolj očitna je uporaba vrb v okrasne namene. Zaradi svoje zanimive razrasti gojijo predvsem pokopališko vrbo (*S. x sepulcralis*), ki pravzaprav ni vrsta, ampak križanec med dvema vrstama. Ena izmed starševskih vrst je vrba

žalujka (*S. babylonica*), ki je občutljiva za mraz in jo pri nas uspešno gojijo le redko, v zavetnih legah v Primorju. Druga pa je proti mrazu odporna bela vrba (*S. alba* var. *vitellina*). Nekatere pritlične vrste vrb gojijo v skalnjakih. Vrbe imajo pomembno vlogo tudi v postopkih vračanja okolja v njihovo prvotno stanje, v fitoremediaciji – »zdravljenju« okolja s pomočjo rastlin.

Vrbe rastejo zelo hitro, njihov les pa ni uporaben le za kurjavo. Iz njega izdelujejo vrsto različnih izdelkov: zaboje, cokle, igrače, zobotrebce, vžigalice, celo palice za hokej in kriket, pa tudi lesno volno, papir in izvrstno risalno oglje. Ob tem ne smemo pozabiti na vrbove metle, koše in druge izdelke suhe robe. Otroci iz vrbovih vej izdelujejo piščalke, lubje so uporabljali kot strojilo in sredstvo za barvanje, pa še bi lahko naštevali. Listi in lubje vrb so omenjeni v starodavnih asirskih, sumerskih in egipčanskih besedilih kot zdravilo proti bolečinam in vročini, uporabljali pa so jih tudi ameriški Indijanci. Razlog za zdravilnost vrbovega lubja in listov je velika vsebnost salicilne kisline. Konec 19. stoletja so modificirali salicilno kislino v acetilsalicilno. Novo zdravilo so poimenovali aspirin, to pa je eno najbolj znanih in uporabljenih zdravil na sploh. ●

4: Tudi alpska vrba (*S. alpina*) je ena izmed ledeniških vrb. Na sliki je plodeča ženska rastlina. Iz odprtih plodov so se sprostila drobna semena, opremljena z dolgimi, tankimi laski. Zaradi njih se semena raznašajo daleč naokoli. foto: Primož Dovč

5: Pokopališka vrba (*S. x sepulcralis*) je pri nas zaradi zanimive razrasti - dolgih, povešenih vej - najpogosteje gojena okrasna vrba. Od podobne vrbe žalujke, ki pri nas uspeva le na Primorskem, jo ločimo po izrazito rumenih vejicah. foto: Aleš Kladnik

POMEMBNEJŠI VIRI:

- Anonymous, 2002: Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam. Ur.l. RS, št. 82/2002.
- Martinčič A., T. Wraber, N. Jogan, A. Podobnik, B. Turk, B. Vreš, V. Ravnik, B. Frajman, S. Strgulc Krajšek, B. Trčak, T. Bačič, M. Fischer, K. Eler & B. Surina, 2007: Mala flora Slovenije. Ključ za določanje preprotnic in semenk. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- Petauer T., 1993: Leksikon rastlinskih bogastev. Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- Heywood V. H., 1995: Cvetnice, kritosemenke sveta. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Siva čaplja

// Cvetka Marhold

Večina ptic pridobi našo naklonjenost s svojim napevom, barvitostjo peres ali tudi s simboličnim značajem. Ptica, ki nas očara predvsem s svojo eleganco, je siva čaplja (*Ardea cinerea*). Med opazovanjem te elegantne pepelnato sive ptice mnogokrat našo pozornost pritegnejo še druge vrste. Zato je siva čaplja lahko tudi ptica, ki marsikoga navduši nad spoznavanjem raznovrstnosti ptic in njihovega pomena v naravi. V čudoviti ornitološki svet, kjer ptica ni samo ptica, je mene zagotovo zvalila siva čaplja.

Najštevilčnejša čaplja v Sloveniji

V Sloveniji sivo čapljo lahko opazujemo čez vse leto. Zunaj gnezditvenega obdobja jo srečujemo po mnogih predelih Slovenije, predvsem na poljih in na obrežjih plitvih voda. Pogosteje jo videvamo v času pozne jeseni in zime, saj se sivim čapljam v Sloveniji pridružijo še klateži s severa. Redkeje je opažena v hribovskih, v velikih gozdovih in v predelih, revnimi z vodo. Prav tako v času gnezdenja marsikje srečamo negnezdeče, navadno spolno še nezrele osebkke. Spolno nezrela siva čaplja je bolj enotno siva, s krajšim temenskim čopom in z manj izrazitimi črnimi peresi na perutih ter s sivo obarvanim zgornjim delom kljuna. Medtem ko se mladi osebki od odraslih ločijo po obarvanosti perja in kljuna, se samec in samica po zunanem videzu ne ločita.

Gnezdi v bližini plitvih voda

Redko opazimo posamezna gnezda sive čaplje, saj najpogosteje gnezdi v kolonijah. Število gnezd v koloniji pa je predvsem odvisno od dostopnosti hrane. Zato sive čaplje praviloma gnezdi v bližini prehranjevalnih mest. Hrano lovijo same ali v razpršeni skupini nedaleč druga od druge. Najpogosteje plenijo raznovrstne ribe, dvoživke, rake, žuželke, mehkužce, male sesalce in tudi manjše ptice. Zgodi se, da čaplja upleni večjo ribo, kot jo lahko pogoltne. Prav zato je med ribiči osvožena in zlasti nezaželena ob ribnikih in v ribogojnicah. Ribiči in ribogojci pa lahko z ustreznimi, čaplji neškodljivimi metodami preprečijo dostop do rib.

Dograjevanje gnezd poteka celotno gnezditveno obdobje

V Sloveniji si siva čaplja za graditev gnezd najpogosteje izbira visoka drevesa: topole, hraste, bukve, robi-

2

3

nije, črne jelše, smreke in bore. Redkeje lahko gnezda zasledimo tudi v trstičju. Edino znano gnezdo na grmovju pri nas je bilo na Cerknškem jezeru.

Zgodaj spomladi, takoj ko izgineva sneg, že opazimo sivo čapljo pri pletenju novega ali obnovi starega gnezda. Gnezdo, primerno za valjenje, je sposobna zgraditi v enem ali dveh dneh. Novo zgrajena gnezda so zelo majhna in dokaj neodporna proti neurjem. Zato jih med gnezdenjem odrasli osebki dograjujejo in popravljajo.

V začetku gnezditvene sezone samec z značilnim oglašanjem in plesom privabi samico. Po paritvi samica izleže tri do šest modro-zelenih jajc, iz katerih se izvalijo puhovci. V povprečju iz gnezda uspešno pletijo trije mladiči. Dokler so mladiči še v gnezdih, je v koloniji slišati živahno vrščanje. Drevesno podrastje je močno pobeljeno z iztrebki, ki oddajajo specifičen vonj. Pod gnezdi najdemo tudi jajčne lupine, izbljuvke in hrano, ki pogosto popada z gnezd med boji mladičev.

Ranljivost sive čaplje med gnezdenjem

Dejavniki, ki vplivajo na velikost populacije sive čaplje, so poleg hrane tudi vremenske razmere. Ker so sive čaplje pri nas vse leto, so najbolj ranljive pozimi. V obdobju zgodnjega valjenja imata pozno zapadli sneg in zmrzal negativen vpliv na njeno rodnost. Kajti veliko energije vloži v ponovno graditev gnezd, ki se zrušijo od teže snega, in ponovno produkcijo jajc, ki propadejo zaradi nizkih temperatur okolja. Tudi po močnih deževnih neurjih na tleh opazimo zrušena gnezda z mrtvimi mladiči.

Na jajca sive čaplje in njene izvaljene mladiče pa neutrudno prežijo predvsem sive vrane in srake. Tudi

odrasle čaplje so v nevarnosti pred velikimi ujedami in sovami (velika uharica).

Odkrivanje novih gnezditvenih kolonij sive čaplje

S popisi gnezditvenih kolonij sive čaplje pridobivamo podatke o številčnosti gnezdečih parov ter o razširjenosti gnezditvenih kolonij in posameznih gnezd v Sloveniji. Gnezda sive čaplje so razširjena predvsem v severovzhodnih in osrednjih predelih Slovenije. Doslej je znanih 5 posameznih gnezd in 667 gnezd v 30 gnezditvenih kolonijah. V preteklem desetletju je propadlo že pet znanih gnezditvenih kolonij, najverjetneje zaradi vznemirjenja med gnezdenjem. Ker je siva čaplja na podlagi slovenske zakonodaje uvrščena med zavarovane vrste, je ne smemo zavestno poškodovati, zastrupiti, usmrtiti, odvzeti iz narave, loviti, ujeti ali vznemirjati.

Na podlagi dosedanjih opazovanj in popisov menimo, da v Sloveniji gnezdi še več sivih čapelj, kot nam je znano. Ker so sive čaplje zelo nezaupljive in previdne ptice, si gnezda praviloma uredijo na mirnih, od ljudi odmaknjenih lokacijah. Zato je vsak podatek o lokaciji kolonij in posameznih gnezd sive čaplje zelo dobrodošel, saj nam bo koristil za različne strokovne namene. Podatke nam lahko posredujete na društveni telefon DOPPS-a 01/426-58-75 ali elektronsko pošto: caplja.siva@gmail.com. ●

LITERATURA:

- Voisin C. (1991): The herons of Europe. - Academic press inc., San Diego.
- Geister I. (1995): Ornitološki atlas Slovenije. - DZS, Ljubljana..

1: Mlada siva čaplja ima, za razliko od odrasle, sivo čelo in teme.
foto: Luka Esenko

2: Večina ljudi ne ve, da sive čaplje največkrat gnezdi v kolonijah na drevesih.
foto: Ivan Esenko

3: Elegantna siva lepota ponavadi nepremično stoji v plitki vodi ali v njeni bližini, kjer čaka na svoj plen. Pogosto jo lahko opazimo tudi sredi polj.
foto: Ivan Esenko

Krekovt (*Nucifraga caryocatactes*)
foto: Aleš Jagodnik

Planinski vrabec (*Montifringilla nivalis*)
foto: Dragana Stanojević

1

Pogostejše vrste rac v Sloveniji / napotki za določanje v naravi // Blaž Blažič

Med zimskim sprehodom ob večjih slovenskih vodnih površinah lahko opazujemo veliko število vodnih ptic. Med njimi so prav zagotovo najpogostejše rase. Za to skupino ptic velja spolna dvočlnost, kar pomeni, da se samci in samice med seboj ne razlikujejo samo po velikosti, marveč tudi po obarvanosti perja. Zaradi vpadljivega perja so samci v času svatovanja dokaj lahko določljivi. Drugače pa je poleti, ko imajo poletno ali eklipsno perje. Takrat postanejo manj vpadljivo obarvani in so precej podobni samicam. V Sloveniji pojavljajoče se vrste rac lahko razdelimo v tri skupine: rase plovke, rase potapljavke in žagarice.

Race plovke iz rodu *Anas* se prehranjujejo tako, da se prekucnejo navpično na vodno gladino in s kljunom preiskujejo vodno blato za morebitnim vodnim rastlinjem in manjšimi nevretenčarji. Vrste iz te skupine z vodne gladine vzletijo nenadoma in pri tem ne potrebujejo zaleta. Tretja značilnost za določanje pa so perutna zrcala, ki so pri vsaki izmed vrst različno obarvana. Značilna so tako za samce kot tudi samice. Najpogosteje pojavljajoča se rasa plovka na slovenskih jezerih in rekah je prav zagotovo mlakarica (*Anas platyrhynchos*). Samca v svatovskem perju ni težko določiti. V eklipsnem perju pa je zanesljiv znak za določanje samcev te vrste predvsem obarvanost kljuna, ki je vedno živo rumena. Samice se od samic drugih rac plovk ločijo po perutnih zrcalih, ki so modro obarvana. Poleg mlakarice se v Sloveniji pogosteje pojavljata tudi kreheljc (*Anas crecca*) in žvižgavka (*Anas penelope*). Slednja v Sloveniji ne gnezdi, vendar se tu redno pojavlja v času preleta in prezimovanja. Kreheljc pa se pri nas pojavlja kot pogost prezimovalac in izredno redek gnezdilec.

Race potapljavke, ki jih v Sloveniji najpogosteje zastopata rodova *Aythya* in *Bucephala*, so svoje ime dobile po značil-

nem vedenju. Vrste te skupine se potapljajo med prehranjevanjem. Predstavnice potapljavk z vode vzletijo z zaletom. V perutih nimajo zrcal, ki so značilna za prejšnjo skupino rac. Med vrsti, ki ju na slovenskih vodah največkrat opazimo, sodita čopasta črnica (*Aythya fuligula*) in sivka (*Aythya ferina*). Slednji v Sloveniji tudi gnezdita. Na nekaterih večjih slovenskih jezerih jih lahko opazujemo v velikem številu skupaj z zvoncem (*Bucephala clangula*). Ta majhna čokata rasa je svoje ime dobila po značilnem »zvončkljanju« peruti med letom. Nekoliko redkejša zimska gostja je rjavka (*Aythya marila*). Samica te vrste je podobna samicam čopaste črnice. Od slednje jo ločijo predvsem široka bela lisa ob kljunu in svetlo rjavi boki.

Najzanimivejša značilnost žagaric iz rodu *Mergus* in *Mergellus* je posebno oblikovan kljun. Na obeh straneh imajo posebne zobce, ki rabijo za lovljenje njihovega najljubšega plena - rib. Ta skupina z vode, prav tako kot potapljavke, vzleti brez zaleta. Veliki žagar (*Mergus merganser*) je največja evropska žagarica. Pri nas je dokaj pogost prezimovalac ter redek gnezdilec. Gnezdi v strmih skalnatih previsih in v drevesnih duplih v bližini počasi tekočih rek. Poleg velikega žagarja se v Sloveniji v času prezimovanja pojavljata še mali (*Mergellus albellus*) in srednji žagar (*Mergus serrator*).

Sedaj pa še namig, kdaj in kje opazovati različne vrste rac. Če se odločimo, da bomo opazovali rase plovke, moramo izbrati predvsem plitvejšo vodno površino. Najprimernejše so Sečoveljske soline, Škocjanski zatok in zadrževalnik Medvedce. Za opazovanje žagaric in rac potapljavk pa je bolj primeren obisk katere od večjih slovenskih rečnih akumulacij, kot so Zbiljsko, Ptujsko ter Ormoško jezero. Veliko sreče pri opazovanjih! ●

1: Sivka (*Aythya ferina*) je vrsta rase potapljavke, ki jo predvsem v zimski polovici leta lahko pogosto opazujemo na večjih akumulacijskih jezerih po vsej Sloveniji. Na sliki je samica.
foto: Borut Rubinič

kreheljc

sivka

veliki žagar

Pogostejše vrste rac v Sloveniji

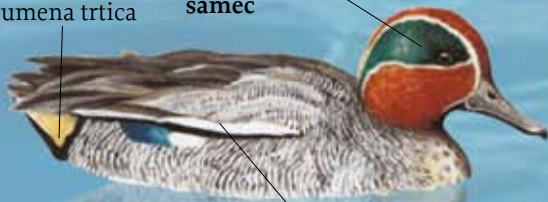
Ilustracije Jan Hošek

kreheljc (*Anas crecca*)
velikost: 34-38 cm

črno obrobljena
rumena trtica

samec

temno zelena obrazna lisa

bela proga nad boki

oranžno siv kljun

samica

sivka (*Aythya ferina*)
velikost: 42-49 cm

kostanjevo rjava
glava

rdeče oko

svetlo modra
lisa na kljunu

črno oprsje

temno zelena glava

samec

rdeč kljun s
kavljasto konico

veliki žagar (*Mergus merganser*)
velikost: 58-68 cm

oranžno rjava glava s
kapucasto čopo na zatilju

samica

črno oko

temno siv kljun
brez svetlo
modre lise

samica

svetli boki

samec

pretežno bel trup je
opazen tudi v daljavi

mlakarica (*Anas platyrhynchos*)
velikost: 50-60 cm

samec

živo rumen kljun

temno zelena
glava

samica

na temno sivem kljunu so
prisotne oranžne lise

kostanjevo rjave
prsi

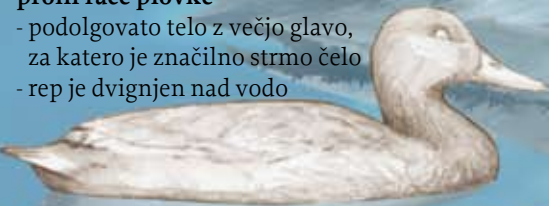

profil race plovke

- podolgovato telo z večjo glavo, za katero je značilno strmo čelo
- rep je dvignjen nad vodo

profil race potapljavke

- majhno zaokroženo telo z okroglo glavo
- rep plava na vodi

čopasta črnica

rjavka

zvonec

žvižgavka

mali žagar

samica

zakrnela čopa na zatilju

črna naglavna čopa

kontrastni beli boki

čopasta črnica (*Aythya fuligula*)
velikost: 40-47 cm

samec

zaobljena temno zelena glava brez naglavne čope

rjavka (*Aythya marila*)
velikost: 42-51 cm

samec

sivkast hrbet

beli boki

široka bela lisa ob kljunu

zakrneli čope na temenu ni

samica

rumeno oko

temno zelena zvončasto oblikovana glava

bela okrogla lisa ob kljunu

zvonec (*Bucephala clangula*)
velikost: 40-48 cm

samec

temno rjava glava

rumena čelna lisa

modrikast kljun s črno konico

žvižgavka (*Anas penelope*)
velikost: 42-50 cm

samec

rožnato oprsje

oranžna konica na kljunu

bel ovratnik

samica

samec

črna bela naglavna čopa

črna lisa ob kljunu

črne proge na kontrastno belem trupu

zgornji del glave kostanjevo rjav

mali žagar (*Mergellus albellus*)
velikost: 38-44 cm

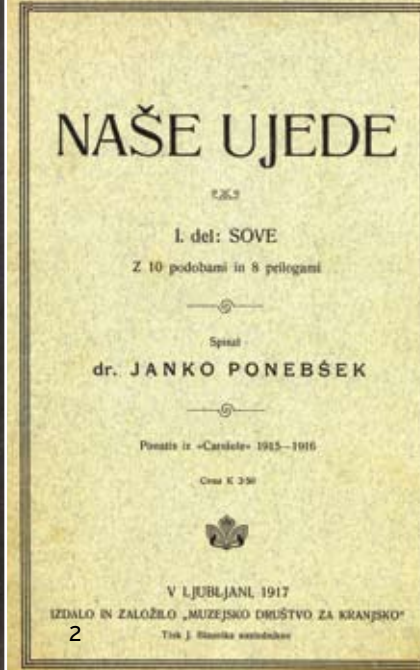
samica

bela lica

Objavo ilustracij so omogočili: avtor ilustracij Jan Hošek, ČSO (Česká společnost ornitologická) – češki partner BirdLife International in Alena Klvaňová, urednica revije Ptačí svět, za kar se jim iskreno zahvaljujemo.

Risbo Najpogostejše vrste rac v Sloveniji si lahko ogledate tudi na spletni strani revije Svet ptic. ●

Naša znana ornitologa, Janko in Božidar Ponebšek

// Janez Gregori

1: Dr. Janko Ponebšek je bil v mlajših letih zagnan lovec, kasneje pa se je povsem posvetil proučevanju ptic in postal eden najboljših poznavalcev avifavne v Sloveniji. Leta 1926 je skupaj z zagnanimi sodelavci ustanovil *Ornitološki observatorij v Ljubljani*, s katerim se je začelo organizirano delo na področju ornitologije pri nas. vir: Arhiv glasila *Lovec*, Lovska zveza Slovenije

2: Muzejsko društvo za Kranjsko je leta 1917 izdalo najpomembnejše delo dr. Janka Ponebška *Naše ujede* I. del: *Sove*.

3: Dr. Janko Ponebšek se je zavzemal za varstvo ptic in o tem seznanjal tudi bralce glasila *Lovec*, katerega prvo številko je leta 1910 tudi uredil. vir: Arhiv glasila *Lovec*, Lovska zveza Slovenije

Dejavnosti na ornitološkem področju so se na ozemlju današnje Slovenije začele že v drugi polovici 18. stoletja, stopali smo v korak z drugimi evropskimi narodi. Glavni prispevek v tedanjem času je dal Antonius Joannes Scopoli, o katerem smo že pisali (Svet ptic, št. 3, 2009). Delo so nadaljevali drugi naši naravoslovci, ne tako poglobljeno kot Scopoli, a so vendarle veliko prispevali k vedenju o našem ptičjem svetu. V mozaik slovenske ornitologije sta vsak svoj pomembni kamenček prispevala tudi dr. Janko Ponebšek in Božidar Ponebšek, oče in sin.

Najprej nekaj besed o dr. Janku Ponebšku (1861 – 1935). Po končani gimnaziji v Ljubljani je bil nekaj let domači učitelj pri grofu Attemsju, potem pa je odšel študirat pravo na Dunaj in študij končal v Gradcu, kjer je bil 1891. leta promoviran. Ukvarjal se je s finančnimi posli, služboval v Ljubljani, Krškem, Radovljici, Litiji, Postojni, Novem mestu in Črnomlju. Nazadnje je bil leta 1927 v Ljubljani upokojen kot višji finančni svetnik.

Dr. Janko Ponebšek pa je živel še vzporedno življenje, življenje, posvečeno ornitologiji. Od leta 1892, ko se je začel z njo sistematično ukvarjati, je zbral obsežno zbirko ptičjih mehov in jajc. Posvetil se je tudi ptičjim imenom in na tem področju sodeloval pri pripravah Naumannove »*Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas*« (Srednjeevropski ptičji). Prispevke z ornitološko vsebino je objavljajl v vseh pomembnejših evropskih in celo japonskih ornitoloških časopisih. Seveda pa je s tako vsebino zalagal tudi mnoge domače časopise in revije, kot so *Slovenski narod*, *Laibacher Zeitung*, *Carniola*, *Glasnik*, *Življenje in svet* ter *Lovec*. Slednjo je leta 1923 tudi urejeval.

Posebno pozornost je Janko Ponebšek posvetil ujedam, med katere so v njegovem času šle tudi sove. Sistematično je začel obdelovati vrsto za vrsto in objavljati v strokovni reviji *Carniola* v letih 1915 do 1918 in v njenem nasledniku »*Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo*« do leta 1923 (1. in 2. letnik). V knjižni obliki je leta 1917 izšlo njegovo najpomembnejše delo »*Naše ujede* I.

del: Sove«, ki ga je izdalo in založilo Muzejsko društvo za Kranjsko v Ljubljani. Ujede so bile v takratnem času najbolj aktualna ptičja skupina, potekale so številne razprave o njihovi koristnosti in škodljivosti, svoje krvavo delo so opravljale puške in različne pasti. Zakaj se je posvetil prav ujedam, je Ponebšek zapisal v Predgovoru: »*Saj so vendar ujede ona skupina ptic, ki jih ljudstvo najbolj pozna in ki so največjega narodno-gospodarskega pomena. O koristnosti in škodljivosti ptic-roparic se je pri nas že toliko govorilo in prepiralo! Zdaj je najugodnejša priložnost, da to vprašanje enkrat za vselej rešimo.*«

Kako temeljito se je lotil dela, kaže že predgovor v knjigi, kjer navaja ornitološko literaturo, razdeljeno po posameznih sklopih: A. Slovensko slovstvo - a) Knjige in spisi, b) Časopisi, B. Hrvaško slovstvo - a) Knjige in spisi, b) časopisi, C. Latinsko slovstvo in D. Nemško slovstvo - a) knjige, b) časopisi. Vsega skupaj 88 naslovov. Janko Ponebšek je imel pri pisanju izrazito znanstven pristop, vse navedene podatke je dokumentiral. Načrtoval je še drugi del ujed, »*Kraguljce*«. V Carnioli in Glasniku so bile predstavljene naslednje vrste: rjavi jastreb, beloglavi jastreb, egiptovski jastreb, brkati ser, rjavi lunj, pepelasti splinec, lunj beloritec, lunj dolgorepec in kragulj, drugo pa je ostalo v rokopisu.

Janko Ponebšek pa ni bil samo plodovit pisec, marveč tudi dober organizator. Okoli sebe je zbral krog zagnanih sodelavcev in leta 1926 so ustanovili »*Ornitološki observatorij v Ljubljani*«, s katerim se je začelo organizirano delo na področju ornitologije pri nas. Pozornost je bila posvečena predvsem ptičjim selitvam. Slovenija je zaslovela kot pomembno križišče ptičjih selitvenih poti. Janko Ponebšek je zbiral gradivo za jugoslovansko ptičjo terminologijo in zasnoval kompendij *Ornis Sloveniae*, ki naj bi obsegal sistematičen opis vseh slovenskih ptic, a ga ni dokončal. Omeniti je treba, da je imel obsežno knjižnico z ornitološko vsebino, katere pomemben del hrani knjižnica Narodnega muzeja v Ljubljani.

Eden izmed selivcev, ki gnezdijo na solinah in se najbolj zgodaj odselijo, je črnorjavi hudournik (*Apus apus* L. — podvrsta še ni ugotovljena), ki prezimuje v tropiki in Južni Afriki. Letos je zapustil soline že pred 15. julijem. Dne 16. in 17. julija sem opazil še po enega zamudnika, ki pa je gotovo prišel iz severnejših krajev.

Kanala sta mu sledila kmetijska lastovica (*Hirundo rustica* L.) in mestna lastovica (*Delichon urbica* L.), ki prezimujeta v Srednji in Južni Afriki. Vidimo jih sicer še do začetka oktobra, vendar pa so te večinoma iz severnejših krajev. Tudi številno dveh zastopnic iz družine pastiric, bele (*Motacilla alba* L.), ki prezimuje v južnozahodni in južnozhodni Evropi pa tudi v Srednji Afriki, ter sive pastirice (*Motacilla cinerea* L.), ki ima svoje prezimovališče v južni Evropi ter v Severni in Vzhodni Afriki, se je tedaj močno skrótilo, tako da sem v avgustu le tu in tam videl kak primerek.

V neposredni okolici solin gnezdi veliko selivcev, tako ob prvem prekopu bližnjega Sečovelj, dalje ob Dragunji, ki teče skozi to naselje, ter po njivah, sadovnjakih in vinogradih tja do severnega pobočja Savonjskega polotoka, kateremu pravijo domaćini kar Kras.

Nize in višje ležeče kulturne nasade okoli solin so polni odlične naslednje vrste gnezdilcev, ki pa jih konec avgusta ni bilo več videti: črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala* Scop.), ki prezimuje v Afriki do tropskih krajev, vijeglavka (*Junco torquilla* L. — podvrsta še ni ugotovljena), ki se pozimi drži okoli ekvatorja,

Sudana do Liberije. V okolju Sečovelj novo ugotovljeni gnezdilec krajičkrili vrtnik (*Hippolais polyglotta* Vieill.) so sili tja do jezera Victoria Nyanza. Zastopnici iz družine penic, črnoglavka (*Sylvia atricapilla* L.) in brolica (*Sylvia curruca* L.) prezimujeta prva ob afriški obali Sredozemlja in v bližnji Sahari, druga pa večinoma okoli Čadskega jezera in v tropskih krajih Zah. Afrike. Zastopnika družine srakoperjev, rjavi srakoper (*Mimus colurus* L.) in rjavoglavi srakoper (*Lanius senator* L.) prehijeta zimo prvi v Vzhodni in Južni Afriki, drugi pa v stepah Zahadne Afrike ob Spodnjem Senegalu. Rjavoglavega srakoperja so v Sloveniji kot gnezdilca ugotovili samo v Slovenskem Primorju (severna meja ni še znana) in pri Vidnu pri Ptujcu.

Naš velikim travnikom in pastirkom pri Sečoveljah so poleti živgoleli poljski krjančki (*Alauda arvensis* L.) konec avgusta pa jih ni bilo več slišati, kajti razen redkih izjem so že na poti v prezimovališče v Severni Afriki.

Med ptici, ki jih je le težko opaziti v meščinah med bujemi, trstjem in ločjem ter drugimi rastlinami sta kosce (*Cercopelia*) in manj znani capovoznik (*Rallus aquaticus* L.); prvi prezimujeta ob ekvatorju, v Vzhodni Afriki, drugi pa še v Severni Afriki in Arabiji.

Toliko o preth selivcih.

Kdor bi si želel še kako pojasniti o selivskih pticah ali o ptičih sploh, naj se pisano ali osebno obrne na Ornitološki zavod Prirodoslovnega muzeja v Stožicah pri Ljubljani, kjer bodo radi volje ustrezili njegovim željam.

5

Kuratorij Ornitološkega observatorija v Ljubljani je leta 1934 izdal »I. Izvestje Ornitološkega observatorija v Ljubljani 1926 - 1933«, posvečeno predvsem domači ptičji favni in ptičjim selitvam. V njem so prispevki različnih avtorjev, med njimi tudi dr. Otmarja Reiserja, avtorja znamenitih knjig *Ornis Balcanica*. Glavnina prispevkov pa je delo dr. Janka Ponebške in njegovega sina Božidarja.

Božidar Ponebšek (1897 – 1975) je sledil stopinjam svojega očeta. Po končani klasični gimnaziji se je lotil študija na pravni fakulteti in absolviral leta 1923. Nemirna kri ga je gnala, da se je še istega leta odpravil v Pariz, kjer se je posvečal študiju ekonomske in socialno-političnih ved, in tam ostal do polovice leta 1932. Vmes je bil eno leto v Belgiji in 5 mesecev v Londonu. Zadnja leta v Parizu se je preživljal kot pisarniški nameščeneec. Že v Parizu se je začel ukvarjati z ornitologijo in slediti zgledu svojega očeta. Po vrnitvi domov je v letih 1933 do 1938 na observatoriju deloval kot honorarni nastavljenec, maja 1938 pa je bil sprejet 'v službo države kot dnevničar na Ornitološkem observatoriju v Ljubljani'. Po očetovi smrti je vodil observatorij in na mestu vodje ostal tudi kasneje, ko se je observatorij preimenoval v Ornitološki zavod (kasnejši kustodiat za ornitologijo) in se združil s Prirodoslovnim muzejem Slovenije. Tu je ostal do upokojitve julija leta 1960, nato pa je bil do konca leta 1964 honorarni vodja.

Z g. Božidarjem Ponebškom sva nekaj časa službovala skupaj, se pomenkovala o službenih in privatnih zadevah, šla sva tudi skupaj na teren. Zato bo moja pripoved o njem tu in tam nekoliko bolj osebna. Bil je prijeten sogovornik, skrajno uglajenega vedenja, ko pa je začel govoriti o pticah, je bil videti, kot bi bil nekoliko v oblakih. Rad je rekel: »Če, nič ne vemo, kaj se vrta v zraku!« Bil je nekoliko boemska duša, kar je kazala tudi njegova zunanost. Novih oblačil in obutve ni maral, ampak jih je kupoval iz druge roke. Spomnim se, da je v začetku zime prišel v službo v novih čevljih. V vidni zadregi, kot bi se opravičeval, je rekel, da primerne velikosti ni mogel dobiti nikjer drugje in je pač moral kupiti nove.

Med bivanjem v Parizu se je Božidar Ponebšek družil s tam študirajočimi Slovenci. Nekateri med njimi so po končani 2. svetovni vojni postali naši vodilni politiki. Svojega kolega iz študentskih let, Božidarja Ponebška, so pritegnili, da bi tudi njemu omogočili delo »na vladi«. In res je nekaj časa delal na ministrstvu za finance. Vendar pa ni dolgo zdržal, vrnil se je k svojemu ornitološkemu delu, v observatorij. Pokazale so se njegove gospodarske

sposobnosti, saj mu je za potrebe observatorija uspelo dobiti dve parceli na Ljubljanskem barju. Prvo zemljišče »Na blatu«, v izmeri 25.000 m², naj bi se uredilo v stalno lovišče in opazovališče in je bila tam zgrajena manjša opazovalnica. Druga parcela, 600 m², pa je bila ob Cesti v zeleni log v Trnovem, kjer naj bi postavili zavodovo poslopje s pisarno in knjižnico, uredili bi ornitološki vrt kot laboratorij 'za opazovanje biološkega razvoja vseh vrst ptic v zaprtem oz. omejenem prostoru'. Želje se niso uresničile, manjša parcela je končala pod ljubljanskim smetiščem. Ponebšku pa se je posrečilo, da so s pomočjo državne podpore in sodelavcev, ptičarskih navdušencev, postavili poslopje v Stožicah, ki je za dolga leta postalo središče ornitološkega dogajanja pri nas.

V času svojega službovanja je Božidar Ponebšek zlasti pospeševal obročkovalsko dejavnost ter dopolnjeval muzejske ornitološke zbirke in favnistične raziskave po vsej Sloveniji. Ko so se odpravili obročkat bele štokrlje v Prekmurje, so dali svoja kolesa na vlak, nato pa so se z njimi vozili po terenu. Božidar Ponebšek pa je bil zaljubljen zlasti v Sečoveljske soline, kamor me je povabil na teren, ki mi je potem ostal v prijetnem spominu. Tam je imel na Leri v najemu manjšo solinarsko hišico, v kateri je imel med drugim tudi vse mogoče potrebščine za terensko delo. Med njimi je bilo tudi staro dvokolo, kinta, s katero se je vozil na svojih obhodih po solinah. Ko sva se odpravila na teren, sem opazil, da je imel okoli vratu obešen daljnogled, vendar ga je bila samo polovica. Ko sem ga vprašal, zakaj ima tak daljnogled, mi je rekel, da je ta še od očeta. Dr. Janko Ponebšek je namreč oslepel na eno oko, zato je daljnogled prerezal, saj mu je povsem zadostovala ena sama polovica.

Božidar Ponebšek se je trudil za popularizacijo ornitologije in pred 2. svetovno vojno tri leta zapored (1938-1940) organiziral razstavo ob priložnosti ljubljanskih velesejmov. V domače časopise in revije je pisal predvsem o obročkovalski dejavnosti, od favnističnih pa mi je poznan samo zapis iz Sečoveljskih solin, objavljen v Proteusu (1961/62, letnik 24: 88-89). Skupaj z očetom pa sta pripravila že zgoraj omenjeno Izvestje ornitološkega observatorija.

Ponebška, oče in sin, sta bila v življenju povezana. Tudi na ornitološkem področju. Njuna zasluga je bila, da se je ta pomembna dejavnost začela in nadaljevala v tako širokem obsegu. Če pa bi dali na tehtnico strokovne zasluge očeta in sina, bi lahko rekli s Prešernovimi besedami: »Visoko sina skled'ca bi zletela.« ●

4: Gnezdilci in preletne ptice na solinah pri Sečoveljah je morda edini favnistični zapis Božidarja Ponebška v domačih časopisih in revijah. vir: Revija Proteus, letnik 24, št. 3, str. 88-89

5: Božidar Ponebšek je v času svojega službovanja zlasti pospeševal obročkovalsko dejavnost, zaslužen pa je bil tudi za to, da so ornitologi za nekaj let dobili svoje središče v poslopju v Stožicah. vir: Revija Proteus, letnik 38, št. 7, str. 248

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS oktober - december 2010

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 5875 ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si najkasneje na dan dogodka.

PREDAVANJA

DORNBBERK

Kraj: OŠ Dornberk, Gregorčičeva 30a, Dornberk
Termin: predvidoma četrți petek v mesecu
Čas: ob 19:00

26. november 2010: Srbija in Črna gora (predava Jani Vidmar)

Ste morda jugonostalgik, ali pa vas mogoče le zanima, v kako pestri skupni državi smo nekoč živeli? Lansko poletje je Jani Vidmar na novo odkrival lepote Srbije in Črne gore ter bo svoje vtise s potepa čez Zasavico, Obedsko baro, Nacionalni park Tara, Uvac, Durmitor, Lovčen, Skadarsko jezero ... z veseljem delil z vami. Vabljeni v svet ptic in drugih naravnih lepot!

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udo- viča, Partizanska cesta 22, Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek v mesecu
Čas: ob 19:00

21. oktober 2010: Na ornitološki izlet z javnim prevozom in kolesi (predava Anže Škoberne)

Mladinska sekcija DOPPS je v letu 2009/10 oblikovala brošuro o izletih z javnim prevozom in kolesi, v kateri so predstavljena predvsem večja in pomembnejša ornitološka območja v Sloveniji, med njimi tudi presihajoče Cerknisko jezero. Na predavanju se bomo dotaknili vsakega območja posebej in na kratko predstavili brošuro.

18. november 2010: Očistimo Slovenijo (predavata Petra in Janez Matos)

Marsikdo od vas se je udeležil množične akcije Očistimo Slovenijo v enem dnevu, ki je potekala aprila letos. Člana Društva ekologov brez meja nam bosta na tokratnem predavanju predstavi-

la to obsežno čistilno akcijo. Ob predavanju si boste lahko ogledali tudi razstavo.

16. december 2010: Zimsko štetje vodnih ptic (predava Luka Božič)

Pred Zimskim štetjem vodnih ptic (IWC), na katerem, kot že ime pove, vsako leto preštujemo ptice, ki se pozimi zadržujejo na naših vodah, bomo izvedeli še več o tej mednarodni akciji: zakaj štejemo, katere vrste, kako se lotimo štetja in koristne napotke za določanje vodnih ptic pozimi.

KOPER

Kraj: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Čevljarska ulica 22, Koper
Čas: ob 19:00

6. oktober 2010: Srbija in Črna gora (predava Jani Vidmar)

Ste morda jugonostalgik, ali pa vas mogoče le zanima, v kako pestri skupni državi smo nekoč živeli? Lansko poletje je Jani Vidmar na novo odkrival lepote Srbije in Črne gore ter bo svoje vtise s potepa čez Zasavico, Obedsko baro, Nacionalni park Tara, Uvac, Durmitor, Lovčen, Skadarsko jezero, ... z veseljem delil z vami. Vabljeni v svet ptic in drugih naravnih lepot!

KRANJ

Kraj: Osrednja knjižnica Kranj, Študijski oddelek, Tavčarjeva 41, Kranj
Čas: ob 19:30

17. november 2010: V naravo z javnim prevozom in kolesi! kje lahko opazujemo ptice na Gorenjskem? (predava Blaž Blažič)

Ptice nas s svojim oglašanjem in barvitostjo opozarjajo na lepoto, pestrost in kakovost našega življenja. Poosebljajo svobodo in divjost narave. Na predavanju bomo predstavili nekaj najboljših lokacij za opazovanje ptic na Gorenjskem in katere ptice lahko tam pričakujemo. Predavanje bo

potekalo skupaj z otvoritvijo potujoče fotografske razstave »Življenje med nebom in zemljo«.

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak prvi četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

7. oktober 2010: Poskrbimo za ptice (predava Ivo A. Božič)

Verjetno ste ob prebiranju naslova v tem letnem času najprej pomislili na krmljenje ptic, a naj vas naslov ne zavede. Za ptice skrbimo vse leto, ne le takrat, ko jim v krmilnico nasujemo semena. Kaj vse obsega skrb za ptice, boste lahko tokrat zvedeli od predavatelja ob ogledu filma. Če vas zanima, ali ima krmljenje ptic smisel ali ne ter kako lahko pomagamo pticam v vseh letnih časih, potem se nam pridružite ta četrtekov jesenski večer.

4. november 2010: Grenlandija (predavata Miha Krofel in Anamarija Žagar)

Junija 2010 se je devet Slovencev, predvsem biologov, odpravilo na treking po zahodnem delu Grenlandije. Predstavili vam bodo arktično divjino tega največjega evropskega otoka in živalstvo, s katerim so se srečali na 300-kilometrski poti od obale Severnega Atlantika do večnega ledu v notranjosti.

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor
Prostor: predavalnica 0.103
Termin: praviloma vsako prvo sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

6. oktober 2010: Z javnim prevozom in kolesi na izlet po Štajerskem (predavata Alen Ploj in Tilen Basle)

Mlada ornitologa nam bosta predstavila nekaj lokacij iz nedavno izdanega knjižnega dela

Izleti z javnimi prevoznimi sredstvi in kolesom. Slišali bomo podrobne predstavitve posameznih lokacij z opisom vseh posebnosti iz živalskega in rastlinskega sveta. Predavanje bo popestrjeno z odličnimi fotografijami ptic in območij.

3. november 2010: Ptice in glive (predava Andrej Piltaver)

Velik strokovnjak s področja gliv nam bo povedal, kakšna je povezava med pticami in glivami, o vrstah gliv, ki so pomembne za življenje ptic v gozdu, ter nas obenem seznanil z ogroženostjo posameznih vrst gliv. Predavanje torej za vse, ki bi radi zvedeli nekaj več o zelo pomembnih in vse navzočih, čeprav nekoliko skritih prebivalk gozda - glivah.

1. december 2010: Mesto ptic v živalskem svetu (predava Sava Osole)

Na predavanju nam bo predavateljica predstavila sistematično razvrščanja ptic v družine, rodove ... Na predavanju bomo izvedeli, katere ptičje družine so si sorodne, kako so se razvijale in kdaj so nastale. Predavanje za vse radovedneže o preteklosti in sedanjosti ptic.

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota
Prostor: predavalnica v pritličju
Termin: četrtek
Čas: ob 17. uri

18. november 2010: Sove (predava Tomaž Mihelič)

Kaj pravi o gnezdečih sovah v Sloveniji Novi ornitološki atlas gnezdk Slovence? Na predavanju nam bo predavatelj predstavil najnoveše podatke o razširjenosti in številčnosti slovenskih sov v Sloveniji in v Pomurju, ki smo jih skupaj zbrali v projektu NOA-GS. Vas zanima, kako in kdaj sove lovijo ter ali vraže o sovah res

držijo? Vse to in še marsikatero zanimivost o sovah in njihovem življenju boste lahko izvedeli na tokratnem predavanju.

IZLETI

2. oktober 2010: PTIČARIADA

Družabno tekmovanje, ki ga ne smete zamuditi! Prijave so obvezne in jih zbira koordinator akcije Aljaž Rijavec na tel. št. 051 304 566.

3. oktober 2010:

Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja) Dobimo se ob 9:00 na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju.

Naravni rezervat Škocjanski zatok (vodi ekipa NRSZ) Dobimo se ob 9:00 pred bazo AMZS v Bertokih.

Mariborski mestni park (vodi Matjaž Premzl) Dobimo se ob 9:00 pred terarijem.

Medvedce (vodi Alen Ploj) Dobimo se ob 9:45 na železniški postaji na Pragerskem.

Zbiljsko jezero (vodi Tone Trebar) Dobimo se ob 9:00 na parkirišču pri Zbiljskem jezeru.

Ribnik Vrbje pri Žalcu (vodi Miha Kronovšek in Jure Novak) Dobimo se ob 9:00 na avtobusni postaji v Žalcu.

24. oktober 2010: Izlet v Naravni rezervat Lago di Cornino (koordinira Katarina Denac, vodi Fulvio Genero)

Tokrat se bomo podali čez mejo v Italijo in si ogledali mrhovišče za beloglave jastrebe ob jezeru Lago di Cornino kot tudi njihova gnezdišča. Zatem se bomo podali še do Tilmenta, ki je s svojimi ogromnimi prodišči resnično imponantna reka. Prijave zbira Katarina Denac na tel. št. 031 316 740, vsi prijavljeni pa boste dobili dodatne informacije o zbornem mestu in času odhoda na izlet. Kosilo je iz nahrbtnika.

7. november 2010: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Poznojesensko nedeljsko dopoldne si bomo polepšali s potepanjem po parku Tivoli v Ljubljani. V času, ko še zadnje listje pade z dreves, bomo pokukali v dreve-

sne krošnje in tudi med odpadlo listje, kjer si nekatere ptice poiščejo hrano. Če bi radi spoznali, katere ptice lahko v tem letnem času vidimo v mestnem parku, se nam pridružite ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren tudi za družine z otroki in začetnike.

27. november 2010: Tradicionalni izlet za mlade ornitologe na Zbiljsko jezero (vodi Blaž Blažič)

Zbiljsko jezero je verjetno najboljše območje za opazovanje prezimujočih vodnih ptic v okolici Ljubljane in v osrednji Sloveniji nasploh. Opazovati je mogoče vse vrste ponirkov, sive čaplje in race (na primer konopnica, čopasta črnica in krehelj), v manjši meri pa tudi galebe. Vsako leto se med pogostejšimi vrstami znajde tudi kakšna redkejša, kot sta beloliska in zvonec. Za izlet se dobimo na parkirišču v vasi Zbilje ob 9. uri.

11. december 2010: Čezmejni izlet v naravni rezervat Izliv reke Soče (vodita Jurij Hanžel in Domen Stanič)

Regionalni naravni rezervat Izliv reke Soče je zavarovano območje ob zadnjih 15 km toka in ustju te reke, ki se izliva v Tržaški zaliv v Italiji. Na razmeroma majhnem območju lahko najdemo pravo bogastvo življenja, ki se kaže v raznolikih življenjskih prostorih ter vrstah živali in rastlin, ki tam prebivajo. Na območju rezervata so doslej opazili več kot 300 vrst ptic. Večina med njimi se tukaj ustavi na selitvi ali prezimovanju. Za prihod do rezervata bomo organizirali prevoz, zato se vsi zainteresirani predhodno prijavite pri Tanji Šumrada na tel. št. 041 974 242.

4. december 2010: Ptujsko jezero (vodi Dominik Bombek)

Na tradicionalnem zimskem izletu na Ptujsko jezero je vedno mogoče opazovati več različnih vrst ponirkov, rac in galebov, med njimi tudi redkejša goste s severa. Dobimo se ob 9. uri na Ptujju pri mostu za pešce na desnem bregu Drave.

5. december 2010: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Zima. Katere ptice lahko v tem

letnem času opazujemo v mestnem parku, boste lahko izvedeli, če se nam pridružite ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Sprehodili se bomo skozi park, gola drevesa brez listja pa nam bodo omogočila dober vpogled v pisani ptičji svet. Izlet je primeren tudi za družine z otroki in začetnike.

AKCIJE / DELAVNICE / SREČANJA

10. oktober 2010: Obročanje ptic (vodi Dare Fekonja)

Predvsem takrat, ko opazujemo ptice na krmilnici, lahko opazimo, da ima katera od ptic na nogi obroček. Če vas zanima, kako obročkamo ptice, kakšen je namen obročkanja, kako ptice najlaže prepoznamo, kakšne rezultate dobimo na podlagi analiz zbranih podatkov in še marsikaj zanimivega, se nam pridružite pri obročkanju ptic na Ljubljanskem barju. Izvedeli boste lahko tudi, katere ptice se v tem času, ko še poteka selitev, zadržujejo na pragu našega glavnega mesta. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pred Agrotehniko Gruda oziroma NLB na Viču, od koder se bomo odpravili na Barje.

16. oktober 2010: Delavnica izdelovanja gnezdilnic iz gline (vodi Danica Žbontar)

Gnezdilnica iz gline? Verjetno se je marsikdo izmed vas začudeno vprašal, ali se nismo morda zmotili pri tipkanju naslova. A ni bilo tako! Dare Fekonja je udeležencem enega izmed srečanj ljubljanske sekcije v pretekli sezoni že pokazal gnezdilnice, ki jih je izdelal iz gline. Prav to pa bomo na tokratni delavnici, ki jo bo vodila Danica Žbontar, počeli tudi mi. Zaradi nabave materiala so nujne prijave, in sicer najkasneje do 8. oktobra pri Daretu Fekonji na tel. št. 041 513 440. Cena delavnice bo med 10 in 15 evrov – več nas bo, ceneje bo!

Dobimo se ob 18. uri v prostorih DOPPS na Tržaški cesti 2 v Ljubljani. Delavnica je primerna tudi za otroke.

23. oktober 2010: Pripravi-mo poslastice za ptice

Na delavnici bomo izdelovali različne »poslastice«, ki so primerne za hrano pticam pozimi, in sicer od lojnih pogač do raz-

ličnih oreškov in plodov, nani-zanih na vrstico. Delavnica je namenjena predvsem otrokom. Dobimo se ob 15:30 v prostorih Arboretuma Volčji potok (plačati je treba vstopnino v park).

6. november: Obročkanje kraljičkov (vodi Dare Fekonja)

Vam razlikovanje med rumenoglavim in rdečeglavim kraljičkom dela težave? Če se boste udeležili obročkanja v Mostecu na Rožniku, se boste tega z lahkoto naučili. Dare Fekonja nam bo pojasnil, zakaj ptice obročkamo, kako jih stehtamo, izmerimo in še veliko drugih zanimivosti. Od blizu si bomo poleg kraljičkov ogledali še velike sinice, meniške, plavčke, močvirske sinice in še katero gozdno vrsto ptice. Zberemo se ob 9. uri v Mostecu na DOPPSu.

11. november: Izdelajmo lojne pogače (koordinira Vojko Havliček)

Konec novembra je ravno pravi čas, da se lotimo izdelave lojnih pogač iz loja in sončničnih semen, saj so pozimi dobrodošla poslastica za ptice. Akcija bo potekala med 16. in 20. uro v prostorih DOPPS na Tržaški cesti 2 v Ljubljani. Če se je želite udeležiti, se prijavite pri koordinatorju na tel. št. 041 651 917.

20. november 2010: Popis velikega srakoperja na Ljubljanskem barju (koordinira Urša Koce)

Pristrčno vas vabimo na tradicionalni popis velikega srakoperja na Ljubljanskem barju, ki bo tokrat že novembra. Popis je primeren za vsakogar, zato pridite v čim večjem številu! Zainteresirani se prijavite najmanj teden dni pred popisom koordinatorici Urši Koce: ukoce@nib.si, 031 263 849.

Vabimo vas tudi na popis velikega srakoperja na Štajerskem, ki bo predvidoma decembra. Dodatne informacije o popisu dobite pri Dominiku Bombeku na tel. 041 880 843.

Srečanja ljubljanske sekcije bodo predvidoma vsak tretji četrtek v mesecu ob 19. uri v prostorih društva na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

Mali skovnik (*Glaucidium passerinum*)
foto: Tomaz Mihelič

OKTOBER**NOVEMBER****DECEMBER****PROGRAM
DOPPS
oktober – december
2010****PREDAVANJA****CERKNICA**

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča,
Partizanska cesta 22, Cerknica
Termin: vsak tretji četrtek v
mesecu
Čas: ob 19:00

DORNBERK

Kraj: OŠ Dornberk,
Gregorčičeva 30a, Dornberk
Termin: predvidoma četrty petek
v mesecu
Čas: ob 19:00

KOPER

Kraj: Osrednja knjižnica Srečka
Vilharja Koper,
Čevlarska ulica 22, Koper
Čas: ob 19:00

KRANJ

Kraj: Osrednja knjižnica Kranj,
Študijski oddelek,
Tavčarjeva 41, Kranj
Čas: ob 19:30

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana
Termin: praviloma vsak prvi
četrtek v mesecu
Čas: ob 19. uri

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje
in matematiko,
Koroška cesta 160, Maribor
Prostor: predavalnica o.103
Termin: praviloma vsako prvo
sredo v mesecu
Čas: ob 18. uri

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota,
Zvezna ulica 10, Murska Sobota
Prostor: predavalnica v pritličju
Termin: četrtek
Čas: ob 17. uri

1	pe
2	so Ptičariada
3	ne Evropski dan opazovanja ptic (izlet po programu)
4	po
5	to
6	sr KOPER Srbija in Črna gora (predava Jani Vidmar) MARIBOR Z javnimi prevoznimi sredstvi na izlet po Stajerskem (predavata Alen Ploj in Tilen Basle)
7	če LJUBLJANA Poskrbimo za ptice (predava Ivo A. Božič)
8	pe
9	so
10	ne Obročkanje ptic (koordinira Dare Fekonja)
11	po
12	to
13	sr
14	če
15	pe
16	so DOPPS Delavnica izdelovanja gnez-dilnic iz gline (koordinira Danica Žbontar)
17	ne
18	po
19	to
20	sr
21	če CERKNICA Na ornitološki izlet z javnim prevo-zom in kolesi (predava Anže Skobrne) DOPPS Srečanje ljubljanske sekcije
22	pe
23	so ARBORETUM VOLČJI POTOK Pripravimo poslastice za ptice
24	ne Izlet v Naravni rezervat Lago di Cornino (koordinira Katarina Denac, vodi Fulvio Genero)
25	po
26	to
27	sr
28	če
29	pe
30	so
31	ne

1	po
2	to
3	sr MARIBOR Ptice in glive (predava Andrej Piltaver)
4	če LJUBLJANA Grenlandija (predavata Miha Krofel in Anamarija Zagar)
5	pe
6	so Obročkanje kraljičkov v Mostecu (koordinira Dare Fekonja)
7	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)
8	po
9	to
10	sr
11	če DOPPS Izdelajmo lojne pogače (koordinira Vojko Havliček)
12	pe
13	so
14	ne
15	po
16	to
17	sr
18	če MURSKA SOBOTA Sove (predava Tomaž Mihelič) CERKNICA Očistimo Slovenijo (predavata Petra in Janez Matos) DOPPS Srečanje ljubljanske sekcije
19	pe
20	so Popis velikega srakoperja na Ljubljanskem barju (koordinira Urša Koce)
21	ne
22	po
23	to
24	sr
25	če
26	pe DORNBERK Srbija in Črna gora (predava Jani Vidmar)
27	so Tradicionalni izlet za mlade ornitologe na Zbiljsko jezero (vodi Blaž Blažič)
28	ne
29	po
30	to

1	sr MARIBOR Mesto ptic v živalskem svetu (predava Sava Osole)
2	če
3	pe
4	so Ptujsko jezero (vodi Dominik Bombek)
5	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)
6	po
7	to
8	sr
9	če
10	pe
11	so Čezmejni izlet v naravni rezervat Izliv reke Soče (vodita Jurij Hanžel in Domen Stanič)
12	ne
13	po
14	to
15	sr
16	če DOPPS Srečanje ljubljanske sekcije CERKNICA Zimsko štetje vodnih ptic (predava Luka Božič)
17	pe
18	so
19	ne
20	po
21	to
22	sr
23	če
24	pe
25	so
26	ne
27	po
28	to
29	sr
30	če
31	pe

1

Tujerodne vrste povzročajo izumiranje ptic

// BirdLife International, prevedla Barbara Vidmar

BirdLife International je na letošnjem posodobljenem IUCN-ovem rdečem seznamu ptic označil alaotrskega malega ponirka (*Tachybaptus rufolavatus*) za izumrlo vrsto. Njegov življenjski prostor je zajemal majhno območje na vzhodu Madagaskarja, njegova številčnost pa se je zelo hitro pričela zmanjševati, ko so ljudje v jezera vnesli mesojedo vrsto ribe. Poleg tega je upad povzročil tudi ribolov z najlonskimi mrežami, v katerih je poginila marsikatera ptica.

Druga vrsta ptice, ki se spopada s posledicami vnosa tujerodnih vrst v okolje, je zapatska tukalica (*Cyanolimnas cerverai*) s Kube. Trenutno je označena kot kritično ogrožena vrsta, ki ji grozi nevarnost izumrtja zaradi naselitve makijev in eksotičnih morskih zmajev.

»Invazivne tujerodne vrste ostajajo ena največjih groženj pticam in drugi biotski pestrosti,« je dejal Dr. Leon Bennun iz BirdLife International.

To pa ne velja le za tujerodne vrste. Mokrišča po vsem svetu in vrste, ki tam živijo, so pod vedno večjim pritiskom. V Aziji in Avstraliji se število mnogih pobrežnikov, kot sta tenkokljuni prodnik (*Calidris tenuirostris*) in daljnovzhodni škurh (*Numenius madagascariensis*), zmanjšuje z veliko hitrostjo zaradi izsuševanja in onesnaževanja obalnih mokrišč. Ob uničenju blatnih obal, ki nastanejo ob oseki, so v Saemangeumu v Južni Koreji, ki je sicer pomembno počivališče za ptice na selitvi, zabeležili 20-odstotni upad svetovne populacije tenkokljunega prodnika.

Posodobljeni rdeči seznam pa kaže na to, da je trud ohranjanja narave včasih tudi poplačan. V Kolumbiji se je organizaciji Fundación ProAves s trudem posrečilo ohraniti gnezdišča zlatoličnega papagaja (*Ognorhynchus icterotis*), z izobraževalnim programom pa ozavestiti lokalne prebivalce o edinstvenosti te vrste ptice. Njihovi napori so pripeljali do tega, da se je njena številčnost povečala in ni več med kritično ogroženimi vrstami.

»Monitoring ptic je ključni prispevek k monitoringu biotske pestrosti. Vse zahvale lahko pripišemo organizaciji BirdLife International, njenim partnerjem in vsem ornitologom po svetu za njihov obsežni prispevek k boljšemu razumevanju trenutne krize izumiranja mnogih vrst ptic kot tudi za njihov trud pri reševanju nekaterih najbolj ogroženih vrst,« je dejal Dr. Jean-Christophe Vie, namestnik vodje programa IUCN za vrste.

Izvirni članek: spletna stran BirdLife International (2010): <http://www.birdlife.org/news/news/2010/05/red-list-for-birds-2010.html> ●

1: Alaotrski mali ponirek (*Tachybaptus rufolavatus*) je dobil ime po jezeru Alaotra na Madagaskarju. Od leta 2010 velja za izumrlo vrsto ptice. foto: Chris Rose

Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

Belka (*Lagopus mutus*)

Kljub imenu belka ni vedno le bela, barva njenega perja je različna glede na letni čas. Pozimi je njeno perje, z izjemo črnih repnih peres in pri samcu tudi črte od kljuna čez oči, popolnoma belo. Zaradi menjave perja v času, ko miso povsem bele, ne bomo nikoli videli ene belke enake drugi.

1: foto Tomaž Mihelič

2: foto Dragana Stanojević

3: foto Iani Vidmar

4: foto Iani Vidmar

5: foto Dragana Stanojević

Šoja in hrast

// Tomaž Mihelič

1: Marsikateri hrast, ki ga vidimo v naravi, je zrasel, ker so si šoje delale zimsko zalogo hrane in pozabile na skriti želod. risba: Kalina Mihelič

Bil je kristalen jesenski dan. Listje se je že davno usulo z dreves in slana v mrzlih jutrih je naznanjala, da se zima vztrajno bliža. Šoja Dobrovešča je priletela v vrh razglednega jesena in na ves glas zavreščala. Bila je še mlada. Izvalila se je letošnjo pomlad in jesen je bila zato zanjo kljub obilici hrane velika preizkušnja. Prvič v življenju je bila popolnoma sama. Ob igri z bratci in sestricami se je veliko naučila, ampak igra je le igra, zdaj pa je šlo čisto zares. Pobralla je že skoraj vse želode, ki jih je našla pri hrastih na Dobravi. Ko jih je zmanjkalo, jih je šla iskat drugam. Sredi travnika je zagledala velik in mogočen hrast. Dolgo je zbirala pogum, da je poletela k njemu, saj je še dobro vedela, kako jo je mama v mladosti svarila pred nevarnostjo poletov čez jaso. Še zdaj je znala tisto pesmico na pamet. Pogledam levo, pogledam desno, da ni kragulja, ki čaka besno...

Trikrat se je prepričala, da je res vse čisto, in priletela do hrasta. Joj, koliko želodov je bilo pod njim. Kar izbrati ni mogla. Vsakokrat, ko je prišla kakšnega v kljun, je bil zraven eden še malo lepši.

Kar nenadoma pa: »O, ti si pa najbrž Dobrovešča,« jo je ogovoril neznan glas, in to čisto od blizu. Šoja se je tako preplašila, da ji je želod padel iz kljuna. Kar zamižala je od strahu in se pritislila k tlom. Zavedala se je, da jo je tako prevzelo iskanje želodov, da je popolnoma pozabila na nevarnost in previdnost. Ampak če je kragulj, si je mislila, zakaj bi me tako prijazno pozdravil. Okorajžila se je in počasi odprla oko. Najprej levo, potem še desno. Čudno, si je mislila. Nikjer ni videti nikogar. »Kje pa si?« je vprašala. »Ne vidim te!«

»Tu, vse okrog tebe,« ji je odgovoril neznanec. Bil je hrast, ki je na jasi rasel že od davnine. Njegove veje so bile ponekod že suhe in globoko razdrapano lubje je govorilo o njegovi visoki starosti. »Živjo,« jo je ogovoril. »Jaz sem Veliki.«

»O, to si pa ne bo težko zapomniti. Od kod me pa poznaš?« je bila radovedna Dobrovešča.

»Hrasti poznamo vse šoje v gozdu,« ji je odgovoril Veliki. Tvoj rod pa mi je še posebej pri srcu, saj se imam vam zahvaliti, da rastem na tako lepem kraju.«

»O, to pa to,« je bila v zadregi Dobrovešča. Niti sanjalo se ji ni, kako bi bil lahko njen rod zaslužen, da raste tako mogočen hrast tu sredi jase. Slišati je bilo pa imenitno. Seveda jo je imelo, da bi se delala, da ve za zasluge svojega rodu, ampak radovednost je bila prevelika. Dobrovešča je kmalu čivknila. »Veš Veliki, jaz sem danes prvič tu, tudi ne spomnim se, da bi te mama kdaj omenjala. Mogoče si nas pa s kom zamenjal?«

»Ne, ne,« se je zasmel Veliki. »Le davno je že tega. Počakaj, povedal ti bom. Veš, Dobrovešča, hrasti živimo zelo dolgo. In moje življenje se je začelo na Dobravi nižje doli ob reki. Takrat sem bil še majhen nebogljen želod, ki je na tleh trepetal, da mimo pridrvi trop divjih prašičev in me pohrusta. Z mnogimi mojimi bratci in sestricami se je godilo podobno. Naenkrat sem res začutil, da me je nekaj stisnilo. Bil je to šojček Vsepoznal, tvoj pra, pra, pra... ded.«

»Šojček Vsepoznal?« je bila osupla Dobrovešča.

»Ja, Vsepoznal. Ti najbrž nisi več slišala o njem, saj ga na svetu ni že več kot dvesto petdeset let.«

»Uau, a tako star si že?« je bila spet presenečena Dobrovešča, ki si niti v sanjah ni mislila, da lahko hrasti živijo tako dogo. »In videti si še prav lep,« je vljudno pripomnila.

»No, ta tvoj praprapra...šojček me je prinesel sem, na travnik in me s kljunom zarinil globoko v zemljo. Nikoli sicer nisem čisto dobro vedel, zakaj šoje to počnete, ampak nam hrastom se zdi prav imenitno.«

Dobrovešči se je v grlu naredil cmok. Ni bila prepričana, ali naj pove resnico o želodih, ki jih šoje skrivajo v zemljo zaradi zimskih zalog hrane. Previdno je vprašala. »Pa te potem Vsepoznal pozimi ni prišel iskat?«

»Veš, tisto zimo je zapadlo veliko snega in obležal je do pozne pomladi. Spomnim se, da je skopnel šele, ko nisem mogel več čakati in sem svoje prve liste že nastavil soncu. Takrat je priletel tudi Vsepoznal. »O, ti si pa že odgnal,« me je nejevoljno pozdravil. In po njegovem pogledu sodeč nisem bil čisto prepričan, da je bil tisti dan ravno najboljše volje. No vidiš, in od takrat naprej rastem tu.«

»Lepo,« je nadaljevala Dobrovešča. »Danes sem izvedela veliko novega od tebe. Zdaj pa moram iti, veš, delo me čaka.«

Veliki se je nasmehnil: »Pa ne boš s seboj vzela želoda, ki si ga prej držala v kljunu?« jo je vprašal. »Veš, najbolj mu bo ustrezalo, če ga boš posadila na kak vlažen in dobro osončen kraj.«

Dobrovešča je bila v zadregi. Še vedno ni vedela, ali naj Velikemu izda skrivnost o šojah in želodih.

Potem pa se je spomnila: »Ne bom pozabila!« je rekla in odletela z želodom v kljunu. Še dolgo je izbirala pravo mesto, potem pa ga je našla. Bilo je na robu jase, kjer so ljudje lani posekali star topol. Šoja je priletela na tla, potem pa zaprla oči. Naredila je nekaj korakov v levo in nekaj v desno, se zavrtela, zarinila želod kar na slepo globoko v mehko zemljo in hitro odletela. »To je pa zaradi varnosti, da me zimski glad ne prepriča, da te pridem iskat, Srečko«, mu je še zaželela in odhitela naprej.

Naslednji dan je bil spet pravšnji za nabiranje zimске zaloge in Dobrovešča je spet obračala listje in iskala semenje. Želodov kar ni mogla več nabirati. Sem ter tja je sicer pobrala kakšnega in ga tako kot Srečka miže zarila v zemljo. Zdaj je stikala za bukovim žirom. In to bolj na hitro, ne meneč se za bukve, ki so šelestele nad njim, kakor bi jo želele pozdraviti in nekaj povedati. Ni bila namreč čisto prepričana, ali si želi slišati tudi njihovo zgodbo. ●

→ Postanite član DOPPS, pridružite se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za revijo Acrocephalus.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-pošta: dopps@dopps.si ali nas pokličite na 01/426 58 75**. Poslali vam bomo pristopni paket. Postalni boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in je partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International.

S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

1

2

Mladinski ornitološki raziskovalni tabor Goričko 2010

// z udeleženci se je pogovarjala Eva Vukelič

1: Udeleženci mladinskega ornitološkega tabora na dan zaključne predstavitve svojega raziskovalnega dela v družbi predsednika in direktorja društva Rudolfa Tekavčiča in Andreja Medveda.
foto: Kristijan Malačič

2: Aleksander in Jure sta bila na terenu najraje brez deklet, a z vso potrebno optično opremo za opazovanje in fotografiranje ptic.
foto: Eva Vukelič

Mladinski ornitološki raziskovalni tabor je naše društvo organiziralo že osemnajstič zapored. Tokrat smo ga v sodelovanju z Zvezo za tehnično kulturo Slovenije in Javnim zavodom Krajinski park Goričko pripravili v Osnovni šoli Grad v Gradu na Goričkem. Tabor je potekal od 26. do 30. junija 2010. Udeležilo se ga je šestnajst udeležencev iz vse Slovenije, starih od 12 do 19 let. Delo je potekalo v štirih skupinah, ki so jih vodili mentorji, izkušeni ornitologi. Mladi so se na taboru učili prepoznavanja ptic in načinov njihovega raziskovanja, se seznanili z naravovarstveno tematiko ter izmenjavali ideje in izkušnje z vrstniki, ki jim je skupno zanimanje za ptice in naravo. Ptice smo raziskovali od zgodnjih jutranjih do poznih večernih ur. Letos smo se posvetili vrstam, značilnim za Krajinski park Goričko, še posebej hribskim škrjancem, rjavim srakoperjem, popisovali smo gnezda bele štorcklje, spremljali dogajanje v gnezdilnicah, spoznavali ptice mokrišč, ponoči pa popisovali sove in podhujke. Kadar nismo bili na terenu, smo poslušali predavanje Tomaža Miheliča o metodah v ornitologiji, mladi ornitologi pa so pripravili predstavitev Srečanja mladih ornitologov Slovenije. Ob koncu tabora smo obdelali dobljene podatke, pripravili plakate in predstavitve ter rezultate svojega dela predstavili na javni zaključni prireditvi v prostorih Javnega zavoda Krajinski park Goričko na gradu Grad.

Skupina za bele štorcklje in gnezdilnice

Udeleženci: Manca Jereb, Žiga Repotočnik, Nadja Škafar, Jan Žibert in mentor Matjaž Premrž

Kaj vas je zanimalo? Naša skupina se je namenila popisati gnezda belih štorckelj na Goričkem. Poleg popisa štorckelj smo želeli pregledati gnezdilnice za zlatovranko, ki so jih že prej namestili v Krajinskem parku Goričko.

Kako ste se tega lotili? Gnezd štorckelj ni bilo težko najti, saj so njihove lokacije znane. Z opazovanjem in pogovori z okoliškimi prebivalci smo dobili podatke o poteku gnezditve in številu mladičev. Pri pregledu gnezdilnic nam je pomagal Kristjan Malačič, naravovarstveni nadzornik v Krajinskem parku Goričko, ki nam je tudi povedal, kje natančno so nameščene. Gnezdilnice smo pregledovali s pomočjo lestve.

Kaj ste ugotovili? Ugotovili smo, da je bilo število štorckelj v gnezdih manjše kot prejšnja leta. Poleg znanih smo odkrili tudi eno novo gnezdo. V gnezdilnicah, namenjenih zlatovranki, smo našli predvsem škorce in dva velika skovika, zlatovranke pa ni bilo v nobeni.

Zanimivosti, prigode na terenu: Najbolj smo si zapomnili smrdokavro in male bele puhaste mladiče velikega skovika. Videli smo celo noja (v obori). Ko smo popisovali štorcklje, so nas domačini vabili na pijačo. Všeč so nam bili tudi nočni tereni. Iskane podhujke sicer nismo našli, slišali smo samo črčike ter si pripovedovali srhljivke.

Skupina za ptice mokrišč

Udeleženci: Anja Hren, Aleksander Kozina, Nika Mori, Jure Novak in mentor Željko Šalamun

Kaj vas je zanimalo? Hoteli smo ugotoviti, katere ptice se zadržujejo na jezerih in okoliških mokrotnih travnikih na Goričkem. Predvsem pri Ledavskem jezeru nas je zanimalo tudi število ptic in kje se največ zadržujejo, kar je podlaga za določitev morebitnih mirnih con, kjer ne bi bilo športnih aktivnosti.

Kako ste se tega lotili? Največ časa smo preživeli ob Ledavskem jezeru. Na podlagi podobnih habitatov smo ga razdelili na cone - območja. Tako je bilo ptice lažje prešteti. Ptice smo šteli zgodaj zjutraj s pomočjo teleskopa in daljnogleda, pri velikih jatah je bil v pomoč tudi fotoaparati. Šteli smo z dveh stalnih točk. Le ko smo iskali gnezdo kvakača, smo se odpravili tudi v »džunglo« ob izlivu Ledave v jezero.

Kaj ste ugotovili? Ptice, ki prebivajo v obrežnem rastlinju Ledavskega jezera, je bilo težko prešteti, in verjetno smo jih precej spregledali. V obrežnem rastlinju smo

3

5

7

4

6

8

opazili nekaj parov čapljič, rakarje, trstnega cvrčalca, gnezdenja kvakača pa nismo potrdili. Preprosteje je bilo šteti vrste, ki so se zadrževale na vodni gladini. Največ ptic smo našli v coni ob trstičju, med njimi veliko mlakaric. Opazili smo še liske, nekaj zelenonogih tukalic, labode grbce, čopaste ponirke in nekaj malih ponirkov. Na jezero so se prišli hraniti tudi mali martinci, pribe, vodomec, galebi, sive čaplje in kormorani. Na Bukovniškem in Križevskem jezeru nismo opazili vodnih ptic. Na Hodoškem jezeru smo potrdili gnezdenje mokoža, opazili smo namreč družino z desetimi puhastimi mladiči. Na jezeru sicer gnezdi mlakarica in verjetno tudi čapljica, siva čaplja pa se pride hraniti.

Zanimivosti, prigode na terenu: Zelo zanimivi so bili nočni popisi. En večer smo šli poslušati mladiče velike uharice, vendar jih nismo slišali, našli pa smo velikega skovika. Drugič smo šli iskat podhujke, a smo namesto njih slišali tri lesne sove. Ena je pela tudi za šolo v Gradu. Ponoči smo videli jelena, zajca in ježa. Enkrat smo šli malo čez mejo na Madžarsko in bili presenečeni nad kar osmimi gnezdi bele štokrlje v eni vasi. Zapomnili smo si tudi črno štokrljo ob gramoznici pri Ledavskem jezeru, jato 800 – 1000 kavk, ki se je odpravljala prenočevati v bližino jezera, ter uspešno iskanje smrdokavre.

Skupina za rjavega srakoperja

Udeleženci: Valentin Gregor, Neža Kocjan, Maja Špilak, Nika Žibert in mentor Matjaž Kerček

Kaj vas je zanimalo? Med seboj smo hoteli primerjati območje v dolini in območje v gričevju. Zanimalo nas je, kje se pojavlja rjavi srakoper, kakšen habitat mu ustreza, kakšna je njegova gostota.

Kako ste se tega lotili? Obe ploskvi smo prehodili, iskali teritorije rjavih srakoperjev in jih vrisali na zračni posnetek ploskve. Ob tem smo določili tudi tip in višino lovnega mesta, habitat, kjer smo jih opazili, ter spol.

Kaj ste ugotovili? Na ploskvi v dolini srakoperjev sploh nismo našli, čeprav je bil habitat na prvi pogled ustrezen. Na ploskvi v gričevju so bili srakoperji pogosti. Največ so lovili z 1 do 2 metra visokih umetnih struktur in dreves. Opazili smo, da srakoperju ustrezajo pestri habitati.

Zanimivosti, prigode na terenu: Vsekakor moramo omeniti česnje. Nepozabni so bili tudi nočni tereni, na katerih sicer nismo našli niti ene podhujke, smo pa videli jelene, srne in kune. Ponoči smo v avtu ugasili vse luči in si pripovedovali grozljivke.

Skupina za hribskega škrjanca

Udeleženci: Matej Gamser, Alenka Mrakovčič, Valenti na Sergaš, delovna mentorica Tanja Šumrada in mentor Jurij Hanžel

Kaj vas je zanimalo? Naša naloga je bila popisati populacijo hribskega škrjanca v SV delu Goriškega in narediti primerjavo z raziskavo, ki je tu potekala pred 12 leti. Zanimalo nas je, ali se je populacija hribskega škrjanca v tem času kaj spremenila. Poleg tega smo ugotavljali, v kakšnem okolju najdemo to vrsto.

Kako ste se tega lotili? Natančno smo pregledali območje in popisali vse hribske škrjance, njihove lokacije smo označili na zemljevidu ter na teh mestih popisali habitat v krogu 50 m od središča. Da bi ugotovili, kakšen je delež habitatov na celotnem območju, smo habitat popisali še na 40 naključno izbranih točkah, ki smo jih določili s pomočjo metanja ajdove kaše na zemljevid.

Kaj ste ugotovili? Na območju smo našli 12 teritorijev hribskih škrjancev, kar je manj, kot jih je bilo tu pred leti. Na točkah, kjer smo našli škrjance, je bilo največ travnikov in njiv, medtem ko je bilo na naključnih točkah več gozda.

Zanimivosti, prigode na terenu: Na terenu smo se večkrat zgubili. V spominu nam bodo ostali prijazni domačini, ki so nas vabili na pijačo. Presenečeni smo bili tudi nad številnimi živo obarvanimi fasadami, kipci majhnih gradov in labodov na dvoriščih. Malo bolj tečno je bilo obračanje avtomobila na dvoriščih, a tudi to spada k terenskemu delu.

Tabor so omogočili: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zveza za tehnično kulturo Slovenije, Javni zavod Krajinski park Goričko ter družba Mobitel.

3: Uvodno srečanje udeležencev tabora pred OŠ Grad. foto: Barbara Vidmar

4: Skupina za hribskega škrjanca med pripravo zaključnega poročila. foto: Eva Vukelič

5: Žiga je pod budnim očesom Kristjana Malačiča, nadzornika JZ Krajinski park Goričko, pregledoval gnezdilnice za zlatovranko. foto: Kristjan Malačič

6: Utrinek z zaključne predstavite na gradu Grad. foto: Matjaž Kerček

7: Čopasti ponirek, ki ga je v fotografski objektiv ujel Jure. foto: Jure Novak

8: »Bojni posvet« mentorjev skupin pred odhodom na popoldansko raziskovanje ptic. foto: Barbara Vidmar

1

Le kam so vas odnesle peruti?

// Barbara Vidmar

1: Mlade kmečke lastovke potrpežljivo čakajo na starše, da jim prinesejo hrano. foto: Zbiegniew Krzyszczyk

Tistega dne sredi septembra, ko mi je Dare Fekonja povedal, da so štiri kmečke lastovke, ki smo jih pred nekaj tedni obročkali na Ljubljanskem barju, že na otoku Krku, sem zaman zrla v nebo. Tisto popoldne čebljanja v zraku ni bilo slišati in nihče ni akrobatsko preletaval ulice. Jesenska selitev ptic se je nedvomno pričela; so torej res že odletele?

Letošnjo pomlad smo seveda ponovno pridno zrla v nebo, saj se je raziskava, ki so jo poljski koordinatorji poimenovali Spring Alive, mi pa Pomlad prihaja!, nadaljevala. V začetku februarja nas je pričakala nova podoba spletne strani www.springalive.net, kjer smo lahko vnašali podatke o svojih prvih opazovanjih kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), bele štorke (*Ciconia ciconia*), kukavice (*Cuculus canorus*) in hudournika (*Apus apus*). Na spletni strani smo do konca pomladi objavljali nekatere zanimivosti o teh štirih vrstah ptic in nekatere druge novice iz ptičjega sveta. Glede na to, da so vsako leto k sodelovanju pri opazovanju znanilk pomladi vabljeni predvsem otroci, smo pripravili opazovalni list, ki je bil prav tako na voljo na spletni strani. Letos so med šolami in vrtci sodelovali le Vrtec pri OŠ Tišina, OŠ Odranci in OŠ Rodica, a smo kljub

temu s pomočjo tudi drugih navdušenih ljubiteljev ptic zbrali kar 427 podatkov o spomladanskih opazovanjih ptic, od tega 194 belih štorke, 133 kmečkih lastovk, 13 hudournikov in 87 kukavic. Najbolj zgodnje opazovanje v Sloveniji je bilo tokrat zabeleženo 28. februarja, in sicer bele štorke v Pomurju. Prvo kmečko lastovko smo zabeležili 3. marca, prav tako v pomurski regiji.

Pri zbiranju podatkov o selitvah je letos sodelovalo 35 evropskih držav. Skupaj smo zbrali 103.007 podatkov o pticah, kar je veliko več kot lansko leto, kar je veliko več kot lansko leto (93.985). Kljub temu da se je beleženje prihoda znanilk pomladi končalo prvega poletnega dne, pa bomo lahko o pticah, ki smo jih videvali v naši okolici od februarja do jesenske selitve, še naprej brali na spletni strani Pomlad prihaja!. Tokrat bodo novice pripotovali iz Južnoafriške republike, kjer so se letos prav tako vključili v raziskavo. Naslednje leto pa bomo še bolj z veseljem pogledovali v nebo, saj bomo spremljali tudi prihod živopisanih čebelarjev.

Vsem, ki ste sodelovali pri raziskavi Pomlad prihaja! tudi v letošnjem letu, se iskreno zahvaljujemo in upamo, da vam je letošnja pomlad prinesla veliko veselja pri opazovanju znanilk pomladi.

Če vas zanima, kakšno pot opravijo na selitvah bele štorke, si oglejte spletno stran <http://www.nabu.de/aktionenundprojekte/weisstorchbesenderung/tagebuch/index.html>.

Št.	Država	Skupaj	Bela štorke	Kmečka lastovka	Hudournik	Kukavica
1	Italija	38389	256	17698	13504	6931
2	Rusija	20079	1071	7421	4684	6903
3	Irska	11362	2	5951	3789	1620
4	Poljska	8687	3761	1989	1409	1528
5	Belorusija	4083	1677	1299	363	744
6	Latvija	3890	1540	963	502	885
7	Turčija	2413	1172	882	311	48
8	Estonija	1984	562	523	359	540
9	Češka republika	1843	525	389	359	570
10	Litva	1176	850	175	50	101
19	Slovenija	427	194	133	13	87

Ptičja slika iz jesenskega listja

// Barbara Vidmar

Hip, hip, hip, strašni trik ... in iz lista je nastala risbica ptička. Ali poznate risanko o Barbapapini družini, v kateri ni bilo nič nemogoče? Starši jo prav gotovo poznate iz časa, ko ste pred spanjem gledali risanko za lahko noč, mlajši pa mogoče z DVDja ali svetovnega spleta. Člani Barbapapine družine so lahko brez težav spreminjali obliko svojega telesa, mi pa bomo tokrat spremenili jesenski list v risbico ptice.

Za ptico iz list(j)a boste potrebovali:

- listje različnih oblik in barv
- semena, cvetove (po želji)
- lepilo
- papir
- barvice ali svinčnik
- škarje (po potrebi)

Ni treba oditi prav daleč, da bi nabrali primerno listje vseh mogočih barv in oblik, lahko pa ga naberete na skupnih jesenskih potepanjih z otroki. Da vam bo za začetek lažje, poiščite tiste, ki so podobni trupu ptice. Rumeni, rjavi, rdeči, zeleni, pisani ... izbira je jeseni res pestra. Nabrane liste položite med časopisni papir in ga obtežite s knjigami ali kakšnim drugim težkim predmetom. Ko so listi po nekaj dneh suhi, lahko pričnete ustvarjati ptičjo sliko.

Suh jesenski list prilepite na papir. To je lahko naveden list papirja, lahko pa izberete pisanega ali druga-

če strukturiranega, manjšega, večjega, kakršen koli vam je že všeč. Počakajte, da se lepilo dobro posuši, in nato na list narišete oči, pririšite kljun in, če želite, tudi noge. Peruti lahko narišete, lahko pa nalepite na »trup« manjši list, ki bo perut ponazarjal. Za oči, peruti, kljun in noge lahko uporabite tudi semena, lahko pa tudi cvetove ali le njihove posamezne dele, s katerimi boste dodatno okrasili »listnato« ptico.

Ptica, ki jo boste ustvarili, je lahko domišljajska, če pa bo podobna kateri od tistih, ki jih boste opazili v naravi, lahko ob njej napišete tudi njeno ime. Svojo umetnino lahko uokvirite, lahko pa jo tudi podarite namesto čestitke ob osebnem prazniku. Če boste naredili več različnih risbic, jih lahko spnete v knjižico in zraven napišete jesensko pravljičo.

Zdaj pa le pohitite med šumeče listje, pa čeprav mor-da vreme ni najlepše. Če boste na jesenskem izletu opazili tudi kakšen grm s plodovi (npr. šipek), jih pa le naberite, saj bomo v mrzlih zimskih dneh, ko bo večina listja že padla z dreves, za ptice ustvarjali poslastice. ●

1, 2: Naberimo živopisno jesensko listje, ga posušimo med obteženim časopisnim papirjem in se zatem lotimo ustvarjanja.

3: Za začetek lahko naredimo tako preprosto sliko, kot je ta na fotografiji, ker pa naša domišljaja ne pozna meja, lahko pod našimi prsti nastanejo tudi takšni izdelki, kot je knjižica z jesensko pravljičo.
foto: vse Barbara Vidmar

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

Pomagajmo beli štoklji

// Dominik Bombek in Gregor Domanjko

1: Belo štokljo najlažje opazujemo na gnezdu, pogosto pa jo vidimo tudi na vlažnih in sveže pokošenih travnikih, kjer si išče hrano.
foto: Kristjan Malačič

2: Mladiči na gnezdu. Od odraslih belih štokljev se ločijo po sivem kljunu.
foto: Dominik Bombek

Da bi bila gnezda belih štokljev varna

Bele štoklje (*Ciconia ciconia*) si ponavadi gnezdo spletejo na dimnikih hiš, slemenih, dosti pa jih gnezdi na električnih drogovi. Štokljin gnezdo je okroglo, zgrajeno je iz vej, v premeru meri tudi do 170 cm. Par gnezdo vsako leto dograjuje; najstarejša gnezda tehtajo tudi do 400 kg. Še posebej ob dežju se jim lahko masa podvoji. Štoklje si naredijo gnezda tudi na manj varnih mestih – na drogovih električnih napeljav ali na dotrajanih dimnikih, kar je lahko usodno za mladiče. Gnezda zaradi ekstremnih neurij, ki smo jim priča v zadnjih letih, hitreje razpadajo. Še posebej so nevarna tista gnezda, ki so brez podstavkov in kjer se veje in drugo gnezdilno gradivo dotikajo električnih žic. Ob dežju so taka gnezda lahko pogubna za štoklje. Da bi bilo takih gnezd čim manj, je Zavod RS za varstvo narave OE Maribor v letu 2009 pričel z akcijo »Pomagajmo beli štoklji *Ciconia ciconia* z gnezdilnimi podstavki«. V ta namen je dal izdelati devet podstavkov za gnezda bele štoklje. Podstavke je v mesecu marcu 2010 namestil Elektro Maribor OE Slovenska Bistrica v naslednjih krajih: Loče, Ložnica, Šikole, jeseni 2010 jih bodo namestili še v Cigonci in Novakah. Elektro Maribor OE Murska Sobota jih je marca in aprila namestil v Kobilju in Moravskih Toplicah, jeseni pa jih bo Elektro Maribor OE Ptuj namestil še v Stogovcih. En gnezdilni podstavek je pripravljen za takojšnje posredovanje v primeru, če je gnezdo, ki je brez podstavka, poškodovano. Z nameščanjem novih podstavkov za gnezda belih štokljev bomo nadaljevali tudi v naslednjih letih in tako prispevali k ohranjanju in krepitvi populacije bele štoklje v Sloveniji.

O beli štoklji

Bela štoklja je vsem nam dobro znana ptica s črnimi letalnimi peresi in lopatičnim perjem umazano bele bar-

ve, odrasli osebki imajo rdeč kljun in dolge rdeče noge, v nasprotju z mladiči, ki imajo črn kljun in črne noge. Je selivka, jeseni iz naših krajev odleti proti Afriki, kjer biva južno od Sahare. Na populacijo štokljev pomembno vplivajo tudi vremenske razmere v prezimovališčih. Dolgotrajne in obsežne suše poslabšajo možnosti preživetja štokljev v prezimovališčih. Štoklje, ki priletijo k nam na gnezdišča, gnezdiijo v bližini človeških naselij. So ptice kulturne krajine nižin, njihov življenjski prostor v Sloveniji pa so vlažni travniki. Uspeh gnezdenja je odvisen predvsem od razpoložljive hrane, ki jo ptice najdejo na travnikih, poljih, melioracijskih jarkih... Prehranjujejo se z malimi sesalci, dvoživkami, plazilci in večjimi žuželkami. Bela štoklja je v nekaterih državah srednje in zahodne Evrope že izumrla, glavni razlogi za to so vplivi človeka na njeno tradicionalno okolje. V Sloveniji je bela štoklja uvrščena med ranljive živalske vrste.

Bela štoklja v Sloveniji in Evropi

V Sloveniji je še v 19. stoletju veljala skoraj za neznano ptico, prvi par se je naselil v Jakobskem dolu leta 1924. Leta 1965 je bilo v severovzhodni Sloveniji popisanih 146 parov štokljev, leta 1979 je bilo prešteti 168 gnezd, 2008 pa je bilo popisanih že 235 parov. Populacijo bele štoklje v Sloveniji sistematično spremlja DOPPS že od leta 1999. Slovenska populacija bele štoklje je skoncentrirana v severovzhodni Sloveniji. Najvišji gnezditveni uspeh imajo štoklje na Krški ravnini, najnižjega pa na Dravski in Murski ravnini. To dokazuje, kako pomembno je ekstenzivno kmetijstvo za gnezditveni uspeh. V Evropi je bela štoklja najpogostejša na Poljskem, v Turčiji in Španiji. Zaradi intenzivnega kmetovanja so te ptice izginile iz nekaterih zahodnih evropskih držav, kot sta Nizozemska in Danska.

Dve gnezdi, dve žalostni zgodbi z morebitnim srečnim koncem

Obe gnezdi imata žalostno zgodbo. Gnezdo v Stogovcih je par štokljev desetletje dograjeval. Bilo je brez podstavka, naslonjeno na žice. Kljub temu je kljubovalo vsem nevihtam, vse do meseca julija 2009, ko je ekstremno neurje, ki se je razbesnelo nad Dravinjsko dolino, potisnilo gnezdo z droga skupaj s štokljo. Zavod RS za varstvo

3

4

5

narave OE Maribor je bil obveščen o poškodovani ptici. Štorkljo smo predali v oskrbo, vendar je žal poginila. To je bila velika izguba, štorklja je ostala brez partnerja, ki mu je bila zvesta vse življenje, pa še gnezdo je bilo uničeno. Z akcijo smo namestili podstavke za gnezdo. Štorklje za podstavke sprejele in dogradile gnezdo.

V Ločah je bila nesreča še večja. Zaradi obilnih padavin je bilo gnezdo pretežko. Pod veliko težo je popustil podstavek. Še negodni mladiči so popadali na tla. Gnezdo ni bilo več uporabno, usoda mladičev pa je bila negotova.

Akcijo obnove gnezd smo izvedli tudi v Krajinskem parku Goričko

Medtem ko v večini držav po Evropi njeno število narašča, v Javnem zavodu Krajinskem parku Goričko ugotavljamo, da število gnezdečih parov in speljanih mladičev na Goričkem stagnira ali celo upada. Na območju Krajinskega parka Goričko je v lanskem letu iz 17 gnezd poletelo 16 štorkljinih mladičev, eno leto prej 19 in pred desetimi leti 25 mladičev. Iz različnih kartiranj je razvidno, da se je tudi delež travnikov, na katerih štorklje najdejo največ hrane, v desetih letih znatno zmanjšal. Do podobnih ugotovitev so prišli tudi nekateri avstrijski ornitologi. Biolog dr. Joachim Tajmel iz sosednjega avstrijskega parka Raab, ki je del trideželnega parka Goričko-Raab-Örség, opozarja, da se njihovo število na območjih, kjer je vedno večji delež koruznih njiv, zmanjšuje. Obenem se na živalih in njihovih domovanjih kažejo vplivi obilnega deževja in pogostih neurij, zato je v preteklem letu razpadlo ali začelo razpadati vsaj pet gnezd. Eno izmed njih je skupaj s tremi mladiči padlo na tla, pri čemer sta dva poginila.

Nevedoč za dogodke s točo in neurji, ki so sledili poleti 2009, se je ideja o pomoči goričkim in prekmurkim štorkljam začela 16. junija 2009, ko sta Zavod Vista in Javni zavod Krajinski park Goričko skupaj izdala knjižico *Pepi in njegovo gnezdo*. Besedilo knjižice, ki jo je napisala Aleksandra Pinterič, ilustrirali pa so jo učenci in učenke 1. razredov OŠ I iz Murske Sobote, govori o štrku Pepiju in njegovi ponesrečeni graditvi gnezda iz odpadkov. Tako smo se v obeh zavodih odločili, da z Zavodom RS za var-

stvo narave izdelamo podstavke za gnezda, ki so v slabem stanju. Za namestitev na drogove so poskrbeli zaposleni v podjetju Elektro Maribor OE Murska Sobota, s katerimi smo od lanskega novembra do marca letos obnovili gnezda v Ropoči, Domanjševcih, Motovilcih, Šalamencih, Kobilju, Moravskih Toplicah in Adrijancih. Po letošnjem popisu ugotavljamo, da so v štirih primerih štorklje gnezdo »sprejele«, čeprav smo v treh primerih podstavke namestili na drug drog, kot je bilo prvotno gnezdo.

Ker menimo, da je akcija uspela in ker gre za vrstno varstvo, jo bomo nadaljevali tudi v prihodnje. Z nakupom knjige Pepi in njegovo gnezdo pa lahko vsak od vas posredno pripomore k varstvu bele štorklje v Pomurju, saj gre del izkupička od prodaje za obnovo gnezd. Ob tej priložnosti bi se radi zahvalili vsem posameznikom iz podjetja Elektro Maribor, ki so kakorkoli pomagali pri obnovi gnezd. Brez vas nam ne bi uspelo!

Akcijo nameščanja podstavkov za bele štorklje je na Štajerskem izpeljal Zavod RS za varstvo narave OE Maribor s pomočjo Elektro Maribor OE Ptuj in OE Slovenska Bistrica, v Prekmurju pa Javni zavod Krajinski park Goričko s pomočjo Zavoda Vista Murska Sobota, Elektro Maribor OE Murska Sobota in Zavoda RS za varstvo narave OE Maribor.

3: Potek namestitve podstavka za gnezdo bele štorklje v Stogovcih (Elektro Maribor OE Ptuj); podstavke je pritrjen. foto: Dominik Bombek

4: Staro gnezdo je treba dvigniti na podstavek. Namestitev gnezda mora potekati previdno, da ne razpade. foto: Dominik Bombek

5: Premestitev gnezda v Domanjševcih na nov drog. foto: Gregor Domanjko

→ Pepi in njegovo gnezdo

Knjigo Pepi in njegovo gnezdo avtorice Aleksandre Pinterič lahko po ceni 7,50 EUR kupite na gradu Grad v Krajinskem parku Goričko ter v nekaterih knjigarnah v Pomurju. Knjiga je bila na seznamu knjig za Eko-bralno značko pri nacionalnem programu Ekošola kot način življenja in je prejela zlato nalepko NES za najboljšo ekološko slikanico 2010.

Monitoring populacij izbranih vrst ptic v letu 2010

// Katarina Denac

1: Breginjski stol, prvo potrjeno ozko grlo za seleče se ujede v Sloveniji. foto: Barbara Vidmar

2: V letu 2010 so v Sloveniji potrjeno gnezдили le 2-3 pari črnočelih srakoperjev (na IBA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje). To je jasno opozorilo, da je vrsta na robu izumrtja. foto: Andrej Hudoklin

Pri projektu monitoringa populacij izbranih ciljnih vrst ptic v gnezditveni sezoni 2010 je sodelovalo več kot 110 popisovalcev, ki so na 21 mednarodno pomembnih območjih za ptice (IBA) popisali populacije 16 izbranih vrst ptic: vodomca, kotorne, kostanjevke, velike uharice, bele štoklje, zlatovranke, kosca, srednjega detla, vrtnega strnada, beloglavega jastreba, črnočelega srakoperja, hribskega škranca, velikega skovika, navadne čigre, kozače in pisane penice. Vse našteje vrste razen kostanjevke smo popisovali že v preteklih letih. Med temi popisi so tudi rekorderji po trajanju – kosca na Cerkniskem jezeru popisujemo že od leta 1992, belo štokljo v Sloveniji pa od leta 1999. Kosca smo popisali ne le na osmih Natura 2000 območjih, kjer je kvalifikacijska vrsta, temveč po celi Sloveniji, na lokacijah, kjer je bil zabeležen v preteklih nekaj letih in kjer je zanj primeren habitat. Žal je bila večina teh lokacij letos prazna, kosca pa je izginil tudi z nekdanj odličnega območja zanj, z Doline Reke. Tam je v letih 1994-1999 pelo kar 30-61 samcev, kar je v času drugega opredeljevanja IBA (l. 2003) območje postavilo na tretje mesto za kosca v Sloveniji. Razlog za zlom te lokalne populacije je najverjetneje intenzivno kmetijstvo.

Nekatere vrste imajo, vsaj po številu prešteti osebkov sodeč, stabilne populacije (npr. srednji detel), medtem ko so populacije drugih v primerjavi s podatki iz prejšnjih let precej upadle in so na robu izumrtja, saj se negativni trendi nadaljujejo že nekaj let (npr. črnočeli srakoper). Nekatere vrste so boljši indikatorji za kakovost posameznega habitatnega tipa kot druge in

jih lahko obravnavamo kot krovne vrste. Njihove popisne intervale smo v marsikaterem primeru skrajšali, intervale drugih vrst s podobnim izborom habitata pa podaljšali.

Poleg vseslovenskega popisa kosca je bilo največ časa letos vloženo v vsakodnevno spremljanje selitve ujed na Breginjskem stolu med 4. in 31. 5. V približno 240 urah opazovanja smo zabeležili 2385 preletov ujed. Nekatere vrste so na območju gnezdile, se prehranjevale ali pa ga vsakodnevno preletavale med iskanjem hrane drugod (postovka, kanja, planinski orel, beloglavi jastreb, kragulj). Druge so se čez območje selile, na primer sršenar, rjavi in močvirski lunj, obe vrsti škarnikov in rdečenoga postovka. Selečih se ujed je bilo 1510, od tega največ sršenarjev (1368 osebkov). Glede na to, da smo s popisom zajeli le del spomladanske selitve, je Breginjski stol prvo potrjeno slovensko ozko grlo za seleče se ujede, kot je definirano v prenovljenem kriteriju IBA Briv: »Območje je znano ali domnevno ozko grlo, ki ga v času spomladanske ali jesenske selitve redno preleti ≥ 5000 štokelj (Ciconiidae), ≥ 3000 ujed (Accipitriformes, Falconiformes) ali ≥ 3000 žerjavov (Gruiformes), $\geq XX.000$ morskih ptic ali $\geq XXX.000$ pevk.« (vrednosti za morske ptice in pevke BirdLife še določa). Med zanimivostmi z Breginjskega stola velja vsekakor omeniti močvirsko uharico, ki je 15. 5. lovila po ovršju Stola.

Dela s popisi je bilo letos zaradi vseslovenskega popisa kosca, rednih monitoringov na Naravnem rezervatu Iški morost, Škocjanski zatok, v ormoških lagunah, na Ptujskem jezeru in na IBA Črete ter vzporednega zbiranja podatkov za revizijo IBA ogromno. Če ne bi zanj poprijeli prostovoljci, med njimi tudi kar nekaj tujih ornitologov, bi se nam ta zalogaj krepko zataknil v grlu. Zato vsem, ki ste sodelovali v letošnjih popisih, iskrena hvala. Vaša pomoč je bila neprecenljiva!

1

2

Zeleno srce Kopra

// Borut Mozetič

Oktober 2001 smo pred razgrnitvijo osnutka Ureditvenega načrta za območje naravnega rezervata Škocjanski zatok izdali informativno zloženko Naravni rezervat Škocjanski zatok – Oaza na pragu Kopra. Večji del od 35.000 natisnjenih izvodov je bil poslan vsem gospodinjstvom na slovenski obali z namenom informiranja javnosti, zlasti lokalnega prebivalstva, o pomenu in naravnih vrednotah ter prihodnji ureditvi naravnega rezervata. Odziv na publikacijo je bil izredno pozitiven. Prve dni po distribuciji na obali so nas navdušeni posamezniki, naveličani nakupovalnih centrov in parkirišč, ki so nastajali na širšem območju nekdanjega Škocjanskega zaliva, zasuli s telefonskimi klici podpore za ohranitev in dobrimi željami za dokončno ureditev tega edinstvenega koščka slovenske obale.

Pred slabim desetletjem smo v zloženki vizijo bodoče ureditve naravnega rezervata Škocjanski zatok, oblikovanje sladkovodnega močvirja na Bertoški bonifiki ter sanacijo in renaturacijo polslane lagune lahko predstavili le z besedo in risbami. Avtor risb, naš dolgoletni prijatelj dr. Fabio Perco iz Deželnega naravnega rezervata na izlivu Soče, je na akvarelih upodobil gnezdeče polojnike in podolsko govedo na močvirnih travnikih, samca čapljice v gostem sestoju trstičja, jato vodnih in močvirskih ptic, poloje s halofitno vegetacijo, gnezditvene otočke z gnezdečimi pari navadne in male čigre ter zadovoljne obiskovalce pred opazovalnico ob krožni učni poti. V letih, ki so sledila, smo se velikokrat vprašali, ali bomo zmogli, ali bomo vizijo ureditve naravnega rezervata, odprtega za javnost, z risb znali prenesti tudi v življenje.

Danes je DOPPS na opravljeno delo lahko samo ponosen. Po zaključku projekta Obnova in ohranjanje habitatov in ptic

v naravnem rezervatu Škocjanski zatok, ki ga je ob podpori Evropske skupnosti financiralo Ministrstvo za okolje in prostor in katerega osnovni cilj je bil obnoviti, povečati in ohraniti življenjska okolja ogroženih živalskih in rastlinskih vrst v naravnem rezervatu Škocjanski zatok po industrijski degradaciji v 80. letih preteklega stoletja, je območje vnovič postalo eden izmed biserov slovenske obale in raj za ptice. V obdobju od leta 2001 do konca leta 2005 smo na območju naravnega rezervata našli 181 vrst ptic, po opravljenih sanacijskih in renaturacijskih delih v letih 2006 in 2007 pa se število vrst iz leta v leto povečuje. Samo v letu 2006 smo v rezervatu evidentirali 12 novih vrst ptic, leta 2007 je število naraslo še za 19 novih vrst, trenutno pa je na seznamu ptic naravnega rezervata že 225 različnih vrst.

V zimskih mesecih laguno krasijo več stoglave jate lisk (*Fulica atra*), mlakaric (*Anas platyrhynchos*), kreheljcev (*Anas crecca*), rac žlicaric (*Anas clypeata*) in žvižgavk (*Anas penelope*) ter manjše skupine konopnic (*Anas strepera*), sivk (*Aythya ferina*) in čopastih črnic (*Aythya fuligula*). Pozimi 2008 so nas prvič obiskali zvonci (*Bucephala clangula*), decembra 2009 pa so nas razveselili tudi prvi veliki žagarji (*Mergus merganser*). Presenetljivo je v zadnjih zimah narasla tudi populacija prezimujočih malih ponirkov (*Tachybaptus ruficollis*), čopastih in črnovratih ponirkov (*Podiceps cristatus* in *P. nigricollis*) ter kormoranov (*Phalacrocorax carbo*). Prijetno presenečajo tudi podatki o prezimovanju slok (*Scolopax rusticola*) in kozic (*Gallinago gallinago*) na vlažnih travnikih sladkovodnega dela rezervata, kjer od leta 2006 redno prezimuje tudi bobnarica (*Botaurus stellaris*).

V času spomladanske in jesenske selitve Škocjanski zatok gosti največ različnih vrst ptic, saj se celoletnim gostom in gnezdilkam naravnega rezervata pridružijo tudi številni preletni gosti. Preveč, da bi vse naštevati, zato naj ob tej priložnosti dodamo le nekaj »sladkorčkov« iz terenske beležnice naravovarstvenega nadzornika Igorja Brajnika: V začetku novembra 2006, ko so bila obnovitvena dela v naravnem rezervatu še v polnem zamahu, se je na območju Bertoške bonifike za kratek čas ustavila mala droplja (*Tetrax tetrax*).

1: Ekipi naravnega rezervata ni nikoli dolgčas. Skrb za obiskovalce, izvedba naravoslovnih dni in vodenih izletov, naravovarstveni nadzor, spremljanje stanja živalskih in rastlinskih vrst rezervata, upravljanje, izvajanje razvojnih funkcij rezervata odprtega za javnost; vse to je le peščica na seznamu nalog, ki jih opravljamo. Naravovarstvena nadzornika Igor Brajnik in Sandi Rožnik za delo poprimeta tudi v dežju.
foto: Borut Mozetič

2: Rdeči pisanček (*Melitaea didyma*) je v zatoku pogosta vrsta dnevnega metulja, katerih seznam obsega že 45 vrst. Raziskave nočnih metuljev so zaenkrat odkrile tudi številne redke in ogrožene močvirne vrste, po pričakovanjih raziskovalcev pa naj bi tu našli vsaj 500 vrst nočnikov.
foto: Slavko Polak

3

4

3: V novembru 2006 je naravni rezervat Škocjanski zatok obiskala tudi mala droplja, vrsta, ki je bila v Sloveniji zadnjič opazovana daljnjega leta 1895. foto: Borut Mozetič

4: Od avgusta 2009 je pritlikavi kormoran na območju rezervata stalno prisoten. Mogoče nas v prihodnosti razveseli tudi kot nova gnezdilka Škocjanskega zatoka. foto: Izток Skornik

5: Kamarški konji in podolsko govedo na travnikih Bertoške bonifike. foto: Borut Mozetič

6: Kamarški kobili Rižana in Rosa v družbi čopaste čaplje. foto: Mirko Kastelic

7: Število lisk in drugih vodnih ptic se iz zime v zimo povečuje. foto: Branko Miklavc

8: Zimski pogled na močvirne travnike pred drugo opazovalnico. foto: Mirko Kastelic

9: Močvirni travniki v času selitve nudijo tudi kozicam primerno počivališče in obilico hrane. foto: Kajetan Kravos

10: Polojnik z mladiči na poljih brakičnega dela rezervata. foto: Mirko Kastelic

Od leta 2007 nas vsako pomlad znova razveseljujejo beloperute in belolične čigre (*Chlidonias leucopterus* in *C. hybridus*), ki jih v obdobju od aprila do sredine junija na sladkovodnem delu rezervata lahko občudujemo med lovom na kačje pastirje. V avgustu istega leta smo v lagunskem delu naravnega rezervata prvič opazovali črnonogo čigro (*Gelochelidon nilotica*) in kaspjsko čigro (*Sterna caspia*), ki se odtlej, v sicer manjšem številu, na jesenski selitvi redno pojavljata.

V letu 2008 smo območje Bertoške bonifike ogradili s pašno ograjo in električnim pastirjem ter postavili tudi oboro za pašne živali. Izvidniška kravja čaplja (*Bubulcus ibis*) nas je »nepripravljene« presenetila že v začetku aprila, ko smo predvidena dela za načrtovan prihod pašne živine ravno zaključevali. Naslednjo pomlad so kravjo čapljo že pričakali tudi kamarški kobili Rižana in Rosa ter »ištrijan« Primo, ki s pašo pomagajo pri upravljanju in vzdrževanju visoke vrstne pestrosti rastlinja sladkovodnega dela naravnega rezervata. Od leta 2009 se kravja čaplja v rezervatu redno zadržuje tudi v času jesenske selitve, avgusta in septembra.

V začetku marca 2010 smo doživeli pravo invazijo kostanjevk (*Aythya nyroca*); 7. marca je jata kostanjevk štela kar 32 osebkov.

V devetih letih rednega spremljanja stanja smo na območju rezervata zabeležili le štiri pojavljanja pritlikavega kormorana (*Phalacrocorax pygmeus*), in sicer: dva podatka segata v november 2005, preostala dva pa v maj in julij 2008. Vedno je bil opazovan le en osebek. Ob koncu avgusta 2009 smo na območju naravnega rezervata prvič opazovali tri osebeke hkrati. Po vsej verjetnosti so isti osebeki pri nas tudi prezimili in se na območju rezervata potem zadrževali skozi celotno gnezditveno obdobje. Od začetka avgusta lahko na sladkovodnem delu rezervata preštejemo že osem osebkov pritlikavih kormoranov, ki se spretno potaplja v lovu za ribami.

Po obnovi je Škocjanski zatok bogatejši tudi za pet novih gnezdilok. V letu 2006 je na sladkovodnem delu naravnega rezervata gnezdil prvi par malih deževnikov (*Charadrius dubius*), ki v zadnjih letih, podobno kot beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*), gnezdi tudi na halofitnih travnikih polsane lagune. Na območju rezervata redno gnezdi tri do štiri pari malih in dva do trije pari beločelih deževnikov.

Že naslednjo pomlad so na močvirnih travnikih in gnezditvenih otočkih izlivnega dela Are prvič gnezdili štirje pari polojnikov (*Himantopus himantopus*), katerih število vsako leto samo še narašča. Letos je glavčina od desetih parov polojnikov gnezdila na poljih s halofitno vegetacijo, med kolonijo kar enaindvajsetih parov navadne čigre (*Sterna hirundo*), ki se je na seznam gnezdilok naravnega rezervata vpisala v letu 2008 z začetnimi sedmimi gnezdečimi pari. Novi gnezdilki sta od leta 2008 tudi reglja (*Anas querquedula*) in labod grbec (*Cygnus cygnus*), ki zaključujeta seznam 40 rednih gnezdilok naravnega rezervata Škocjanski zatok.

Z načrtnim oblikovanjem novih gnezditvenih in prehranjevalnih mest za ciljne vrste ptic se je krepko povečalo tudi število gnezdečih parov malih ponirkov (*Tachybaptus ruficollis*), lisk (*Fulica atra*), zelenonogih tukalic (*Gallinula chloropus*), mokožev (*Rallus aquaticus*) ter srpičnih trstnic (*Acrocephalus scirpaceus*) in rakarjev (*A. arundinaceus*). Zgolj v ponazoritev: pred obnovo sta na območju rezervata redno gnezdila le dva para čapljič (*Ixobrychus minutus*), po letu 2006 pa novi sestoji trstičja z odprtimi vodnimi površinami in obrežna vegetacija izlivnega dela Are gostijo od deset do petnajst gnezdečih parov naše najmanjše čaplje.

Vse to smo dosegli tudi z zavzetim upravljavskim delom po zaključku habitatnega urejanja, in sicer z vzdrževanjem ustreznega vodnega režima, košnjo in celo kopico drugih upravljavskih ukrepov, ki so nujni za ohranjanje in izboljšanje ugodnih življenjskih razmer različnih živalskih in rastlinskih vrst naravnega rezervata. Z naravoslovnimi dnevi, vodenimi obiski in predavanji vseskozi skrbimo tudi za okoljsko ozaveščanje in izobraževanje različnih ciljnih skupin, kar je ključno za krepitev pozitivne podobe rezervata v širši javnosti.

Pred vami je nova publikacija, Zeleno srce Kopra, vodnik po naravnem rezervatu Škocjanski zatok, ki je nastala s finančno podporo Zavarovalnice Triglav d.d. Podobe iz leta 2001 so oživele na fotografijah zaposlenih in obiskovalcev naravnega rezervata Škocjanski zatok. Vizija se uresničuje, sanje so postale resničnost. ●

1

2

Vetrne elektrarne na Hrvaškem

// Tomaž Jančar

1: Vetrnice VE Vrataruša imajo rotor premera 90 m, ki stoji na 100 m visokem stebru. V ozadju Krk in drugi kvarnerski otoki. foto: Tomaž Jančar

2: Pogled z gore Orlice. Deviški dalmatinski hribi, danes in nikoli več! foto: Tomaž Jančar

Dalmatinsko primorje s svojimi neskončnimi pejzaži divjih dinarskih hribov in gričev, ki postanejo otoki, ko potonejo v Jadran, je primer izjemne krajine. Slika z gore Orlice pri Šibeniku to morda ilustrira najlepše. Ena najlepših podob narave, kar sem jih videl na svojih potovanjih po mnogih deželah sveta.

Žal so tem prelestnim razgledom šteti dnevi. Čez deset let bodo griči Hrvaškega primorja posuti s tisoči gigantskih vetrnic, med njimi pa se bodo vile bele vijuge tisoč kilometrov v divjino vrezanih servisnih makadamskih cest.

Trenutno sicer na Hrvaškem stoji le 5 vetrnih elektrarn skupaj 53 vetrnicami (tabela 1), vendar je to le zatišje pred viharjem: pri hrvaškem Ministrstvu za gospodarstvo je bilo julija 2010 v »Register projektov in naprav za izkoriščanje obnovljivih virov energije«^[1] vpisanih 137 vetrnih elektrarn skupne nazivne moči 5.430 MW. Za boljšo predstavo, to pomeni 3.290 vetrnic tipa V82, ki imajo premer rotorja 82 metrov. Ali pa, če hočete, 6.390 vetrnic tipa V52, kakršne so načrtovane na Volovji rebri in že stojijo na Pagu. Vse te elektrarne so zdaj v različnih fazah pridobivanja dovoljenj. Za 20 vetrnih elektrarn s 370 vetrnicami^[2] so postopki že proti koncu, postavitve pa se je že začela pri

Benkovcu, Šibeniku, Splitu in morda še kje.

Z vidika varstva narave nas zanima, kaj ta silna množica vetrnic pomeni za ptice. V splošnem vetrnice največ težav povzročajo velikim ujedam, po svetu je največ podatkov o trkih vetrnic s pticami prav za planinskega orla in beloglavega jastreba.

Beloglavi jastreb, okrog 100 parov jih gnezdi na kvarnerskih otokih, je na hrvaškem kritično ogrožena vrsta (CR)^[3]. Če bodo vetrnice postavili na območja, ki so ključna prehranjevališča jastreb, lahko pričakujemo katastrofo. Od kakovosti dela ornitologov, ki bodo za investitorje delali presoje vplivov severnojadranskih vetrnih elektrarn na ptice, je odvisno, ali bo beloglavi jastreb kot vrsta na Hrvaškem preživel. Tudi planinski orol je tam ogrožena vrsta (EN)^[3]. Med 90 in 110 parov gnezdi po celotnem primorju, od slovenske do črnogorske meje. Prav goli griči in hribi, kjer bodo gradili vetrne elektrarne, so verjetno ključna lovišča dalmatinskih orlov. Brez veliko dvoma lahko napovemo, da bodo vetrnice močno poslabšale življenjske razmere zanje.

Selitvene poti ujed na zahodnem Balkanu niso najbolj raziskane, se pa v zadnjem času množijo podatki, ki kažejo na velik pomen jadranske selitvene poti. Aprila 2009 je bila v Črni gori mednarodna konferenca »Adriatic Flyway«, ki je bila v celoti posvečena tej temi^[4]. Novejši italijanski podatki kažejo, da Jadransko morje vsako leto preleti več tisoč ujed. Ujede, ki prečkajo morje, imajo na vzhodni Italijanski obali tri glavne izhodiščne točke: Capo d'Otranto za smer preko Otrantskih vrat proti Albaniji in Grčiji, Gargano^[5] za smer proti srednjedalmatinskim oto-

Tabela 1: Dograjene vetrne elektrarne na Hrvaškem

Ime	Lokacija	Št. vetrnic	Moč vetrnice (MW)	Moč elektrarne (MW)	Premer rotorja (m)	Leto izgradnje
VE Ravne 1	na Pagu	7	0,85	5,95	52	2004
VE Trtar-Krtolin	pri Šibeniku	14	0,8	11,2		2006
VE Orlice	pri Šibeniku	11		9,6		2009
VE Vrataruša	nad Senjem	14	2,5	35	90	2010
VE Crno Brdo	pri Šibeniku	7	1,5	10,5		2010
Skupaj		53		72,25		

3

4

kom in Splitu ter Conero^[6] za smer proti severnodalmatinskim otokom, Istri in Velebitu. Sistematičnih raziskav, ki bi razkrile ključna mesta preletov selečnih se ujed v Dalmaciji, doslej ni bilo. Jasno je le, da tisoči ujed vsako sezono prečkajo dalmatinsko primorje. Za zdaj lahko le ugibamo, kakšen bo vpliv tisočev vetrnic, ki bodo po prečkanju Jadrana na hrvaški strani pričakale izčrpane ujede.

Ni nam znano, ali na obstoječih hrvaških vetrnih elektrarnah opravljajo kakšne monitoringe vplivov vetrnic na živalske vrste. V vseh okoljevarstvenih soglasjih za vetrne elektrarne hrvaško okoljsko ministrstvo od investitorjev sicer zahteva dvoletni monitoring vplivov vetrnic na ptice in netopirje^[2], vendar poročil o takšnih monitoringih zaenkrat še nismo zasledili. Ob priložnostnih dopustniških obiskih vetrnih elektrarn Trtar-Krtolin in Ravne se je izkazalo, da vetrnice tam ubijajo predvsem netopirje. Truplo netopirja sem našel že pri svojem prvem obisku vetrne elektrarne, to je bilo novembra 2006 na VE Trtar-Krtolin. Za VE Ravne na Pagu pa se je izkazalo, da je za netopirje še posebej nevarna: trupla netopirjev so bila odkrita pri približno polovici naključnih obiskov: v petih primerih je bilo najdenih skupaj 8 trupel. Tu je bila evidentirana tudi doslej edina smrtna žrtev med pticami: paška vetrnica je ubila koconogega čuka, kar je prvi podatek o pojavljanju te vrste na otoku Pagu sploh (tabela 2).

Pri vetrnicah ne moremo mimo ekonomičnosti. Vetrne elektrarne so namreč zelo drag način proizvodnje električne energije, zato se ekonomsko ne splačajo, razen če država proizvodnjo podpre z obilno subvencijo. Na Hrvaškem je država vetrničarjem subvencijo zagotovila v obliki zajamčene odkupne cene, ta za 1 MWh znaša 99 €^[11]. Glede na to, da je vrednost elektrike iz vetrnih elektrarn na grosističnem trgu okrog 35 € za MWh^[12], to pomeni ca 60 € davkoplačevalskega denarja za vsako MWh proizvedene elektrike. Znani so podatki o izkoristku za VE Trtar-Krtolin, ki bojda znaša 28 %^[13]. Če bi na Hrvaškem zgradili vse vetrne elektrarne, ki so trenutno vpisane v državni Register OVE^[1] in če bi vse delovale z enakim izkoristkom kot VE Trtar-Krtolin, bi v enem letu proizvedle skupaj 13,3 TWh elektrike. Hrvaške davkoplačevalce bi

to razkošje vsako leto stalo 800 mio €. Za primerjavo: približno toliko hrvaško državo na leto stane celoten sistem osnovnega in srednjega šolstva^[14].

Tabela 2: Evidentirane žrtve hrvaških vetrnih elektrarn

Vrsta	št. os.	datum	VE	vir
Koconogi čuk <i>Aegolius funereus</i>	1	28.4.2005	VE Ravne 1	[7]
Savijev netopir <i>Hypsugo savii</i>	1	1.11.2006	VE Trtar-Krtolin	[8]
Belorobi netopir <i>Pipistrellus kuhlii</i>	2	28.4.2007	VE Ravne 1	[9]
Belorobi netopir <i>Pipistrellus kuhlii</i>	2	1.5.2007	VE Ravne 1	[9]
Savijev netopir <i>Hypsugo savii</i>	2	29.7.2007	VE Ravne 1	[10]
Savijev netopir <i>Hypsugo savii</i>	1	20.7.2008	VE Ravne 1	T.Jančar

3: Savijev netopir (*Hypsugo savii*), ki ga je ubila vetrnica vetrne elektrarne Ravne I na otoku Pagu na Hrvaškem. foto: Ana Jančar

4: Zemljevid prikazuje lokacije hrvaških vetrnih elektrarn: rdeče pike so obstoječe vetrne elektrarne, rumene so vetrne elektrarne, ki so že šle skozi postopek presoje vplivov na okolje.

VIRI IN OPOMBE:

- [1] Registar projekata i postrojenja za korištenje obnovljivih izvora energije: http://www.mingorp.hr/UserDocsImages/Tablica_OIEK.xls
- [2] Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i gradnja, Procjena utjecaja na okoliš: <http://puo.mzopu.hr/>
- [3] Radović, D., J. Kralj, V. Tutiš & D. Čiković (2003): Crvena knjiga ugroženih ptica Hrvatske <http://www.adriaticflyway.com/>
- [4] Pandolfi, M. & F. Piccinetti (2008), Info Migrans 21: 5-6.
- [5] Gustin, M. & A. Sorace (2004), British Birds 97(8):403-406
- [6] Denac, D. & A. Vrezec (2005), Acrocephalus 26 (127): 187-190
- [7] Jančar, T. (2006), Glej netopir! 3(1): 34
- [8] Zagmajster, M., T. Jančar & J. Mlakar (2007), Nyctalus 12(2-3): 234-237
- [9] Jančar, T. (2007), Glej netopir! 4(1): 29-30
- [10] HEP OIE d.o.o., Zajamčene tarife: <http://www.hep.hr/oie/trziste/tarife.aspx>
- [11] Trenutna tržna cena elektrike na grosističnem trgu je 51 €/MWh (nemška energetska borza EEX za leto 2011), vendar je to vrednost za zagotovljeno pasovno dobavo; glede na neenakomernost ocenjujemo tržno vrednost vetrne energije na okrog 35 € za MWh; glej spletno stran EEX ag: <http://www.eex.com/de/Marktdaten>
- [12] Enersys d.o.o.: Iskustva iz dosadašnjeg rada VE Trtar-Krtolin: <http://www.ho-cired.hr/referati/SO4-07.pdf>
- [13] Državni proračun Republike Hrvaške: <http://www.mfin.hr/hr/drzavni-proracun-2009>

Swift Watch

// Steve Engel, prevedla in priredila Barbara Vidmar

1: Spektakularni prizor se nad osnovno šolo Chapman v Portlandu (Oregon, ZDA) ponavlja vsak septembrski večer; Vauxovi dimniki dobesedno izginjajo v šolski dimnik. foto: Rob Radencic / twenty200.com

2: Na informativni tabli si lahko obiskovalci preberejo zanimive informacije o Vauxovem dimniku. foto: Jase Luttrell / brainwavev.org

Že vse od leta 1994 prostovoljci ornitološke organizacije Audubon Society of Portland večino septembrskih večerov preživijo na območju osnovne šole Chapman, kjer odgovarjajo na vprašanja in dajejo informacije vsem, ki so si prišli ogledat množično večerno zbiranje Vauxovega dimnika (*Chaetura vauxi*) na prenočišču. Spektakularni prizor, imenovan Swift Watch, si lahko obiskovalci ogledajo tudi s pomočjo daljnogledov in teleskopov, ki so jim tam na voljo.

Vauxovi dimniki so majhne ptice (ca. 11 cm), katerih gnezditveno območje se razteza od severa Kalifornije do juga Aljaske ter od pacifiške obale do Skalnega gorovja. Prehranjujejo se le z žuželkami in drugimi nevretenčarji, ki jih ujamejo in pojedjo v letu. Tako omejena prehrana je eden izmed razlogov, da Vauxovi dimniki vsako zimo preživijo v Osrednji in Južni Ameriki. V Oregon se vrnejo pozno aprila, 4 do 6 mladičev pa se izvali do začetka julija.

Včasih so gnezdili v velikih drevesnih sušicah (stoječih odmrlih drevesih), ki so bile pogoste v gozdovih pacifiškega severozahoda. Sušice so jim rabile tudi kot prenočišča med selitvijo. Glede na to, da je število gnezdišč in počivališč upadlo, so si pričeli za gnezdišča izbirati tudi manjše dimnike, večje pa za skupinska prenočišča med jenskimi selitvami.

Vauxovi dimniki so dobili ime po Williamu Sansomu Vauxu (1811-1882), ameriškem mineralogu, »odkril« pa jih je njegov prijatelj John Kirk Townsend (1809-1851), ki je bil tiste čase v znanstvenih krogih ugleden ornitolog.

Jata tisočerih ptic

Na povsem običajen dan pozno popoldne lahko nad Portlandom opazujemo več deset tisoč Vauxovih dimnikov, ki se prehranjujejo visoko nad drevesnimi krošnjami. Mnogo posameznih ptic iz izkušnje pozna lokacijo varnega prenočišča, kamor se odpravijo proti večeru. Njihov neposredni let je znak tudi za druge Vauxove dimnike, da se jim pridružijo na poti do počivališča. 40 do 60 minut pred sončnim zahodom se pričnejo v večjih jatah zbirati nad šolo. Nad šolskim dimnikom pričnejo krožiti v veliki vrtnčasti jati tik pred sončnim zatonom, v 10 do 30 minutah po sončnem zahodu pa začnejo priletavati v dimnik. V roku 10 do 20 minut vsi izginejo v šolski dimnik, kjer preživijo noč.

Raziskava, ki so jo lani opravili prostovoljci portlandskega Audubona, je pokazala, da je na območju Portlanda dvanajst prenočišč, na katerih se zbira na tisoče Vauxovih dimnikov, preden se odpravijo na nadaljnjo pot proti južnim krajem, kjer bodo preživeli zimo. Največje tovrstno prenočišče je v dimniku osnovne šole Chapman na severozahodu Portlanda. V šolskem posloplju že vrsto let ne kurijo, dokler se ptice ne odselijo proti jugu. Leta 2000 je bil dimnik obnovljen, prav z namenom, da ga bodo te male ptice lahko uporabljale kot prenočišče tudi v prihodnje. V zadnjih nekaj letih septembra tam prenočuje med deset in dvajset tisoč teh ptic.

Opazovanja velike jate, ki vsak septembrski večer "izgineva" v velik šolski dimnik, se vsak dan povprečno udeleži med 1500-2000 obiskovalcev. Portlandski Audubon je na svoji spletni strani <http://audubonportland.org/> pripravil izčrpne informacije o tej vrsti ptice, o večernem opazovanju ter tudi pravila vedenja za obiskovalce.

Če boste torej naslednje leto septembra v bližini Portlanda v Oregonu v ZDA, ste prav lepo vabljeni na ogled tisočerih Vauxovih dimnikov, ki se odpravljajo prenočevat. Za pokušino si lahko ta izjemni dogodek ogledate tudi na marsikateri strani na svetovnem spletu. Vredno ogleda! ●

→ Kaj je Ptičariada?

Beseda, ki je ne najdete v slovarju, še najmanj pa v slovarju tujk. Nekaterim se ob tej besedi zbuja terenska radost, občutek družabnosti in vir ornitološke modrosti, ki nikoli ne presahne. Drugim ta beseda vliva slavo in ponos, nekomu drugemu pa morda celo strahospoštovanje. To je beseda, ki ne grize, vsekakor pa je to tudi **DOGODEK, KI GA NIKAKOR NE SMETE ZAMUDI-TI!**

Ptičariada se v letošnjem letu dne **2. oktobra** seli v prijetno okolje **Vipavske doline in njene okolice**, organizatorji pa obljublamo nekaj novosti, nekaj presenečenj in, kar je najbolj pomembno, veliko družabnosti in nepozabnih trenutkov.

Na zdrav, tekmovalen način se bomo preizkusili v odkrivanju ptic na terenu in zaključili dan s prijetnim druženjem. Zmagovalce čakajo praktične nagrade in seveda prestiž.

Ker je to predvsem družaben dogodek, lahko sodelujete samo v skupinah. Osnovna skupina so trojke, skupine pa številčno navzgor seveda niso omejene. Prijave sprejemamo do konca septembra na e-naslov aljazrijavec@yahoo.com ali pa GSM 051 304 566 (Aljaž). Vsa dodatna navodila bodo prijavljenim skupinam poslana naknadno.

Ptičarji in ptičarke, le vkup!

→ Postanite član DOPPS, pridružite se nam!

Želite prispevati k ohranjanju našega naravnega bogastva in k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave? Morda želite aktivno sodelovati v ornitoloških in naravovarstvenih projektih? Ali pa si želite le prijetne družbe z drugimi ljubitelji ptic in narave?

Vse to vam prinaša članstvo v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Poleg že omenjenih možnosti se boste lahko brezplačno udeleževali številnih izobraževalnih izletov in predavanj širom Slovenije ter prejeli revijo Svet ptic, prvo slovensko poljudno revijo o pticah. Mogoče vas zanima strokovno delo in se boste odločili še za revijo *Acrocephalus*.

Naše poslanstvo je varovanje ptic in njihovih habitatov. Tega uresničujemo s skupnimi močmi, zato je prav vsak posameznik pomemben člen verige, v kateri lahko pripomore k varstvu narave.

Svojo namero o včlanitvi sporočite na naš naslov: **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, e-pošta: dopps@dopps.si ali nas pokličite na 01/426 58 75**. Poslali vam bomo pristopni paket. Postalni boste del organizacije, ki deluje v javnem interesu varstva narave in je partner svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International.

S tem boste storili uslugo pticam, naravi in nenazadnje tudi ljudem.

KAVARNA
Union

Prostor jutranje kave uglednih meščanov
že od leta 1905.

- sladke dobrote s tradicijo stoletnih receptur
- priznana odlična kava, velika izbira čajev, prigrizki
- dnevno časopisje in revije
- večerne gledališke, kabarejske in varietejske predstave

Vljudno vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure,
v času prireditev pa od 19. do 24. ure.
Lokacija: center Ljubljane,
pritličje Grand Hotela Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
T: 01 308 1972, W: www.gh-union.si

Izlet v vaš kraj

Bi radi izvedeli, katere ptice lahko opazujete v vašem kraju? Ali pa bi nas morda popeljali v skrivnostne koticke, ki jih poznate v okolici vašega doma, da bomo tudi mi izvedeli, katere ptice tam živijo? Povabite nas v vaš kraj in nas popeljite na izlet, mi pa bomo poskrbeli, da bo z nami tudi izkušen ornitolog, od katerega bomo izvedeli zanimivosti o pticah, ki jih bomo opazili.

Izlete bomo organizirali med vikendi, prijave pa pošljite na spodnjem obrazcu na naslov **DOPPS, »Izlet v vaš kraj«, p.p. 2990, 1001 Ljubljana.**

Ime in priimek _____

Naslov _____

Tel. št. _____

V kateri kraj bi nas želeli popeljati?

_____

1

2

Ko užitek postane nočna mora

// Janez Papež

1, 2: Živopisani vodomec (*Alcedo atthis*) je pogosto motiv potrpežljivih fotografov.
foto: Janez Papež

Zgodilo se je 7. avgusta 2008. Človek bi rekel, da se izkušnemu fotografu to ne more zgoditi, vendar pojdimo lepo po vrsti.

Prijatelj Vlado me je povabil na Dravo na fotografiranje vodomca. Pokazal mi je nekaj zavidanja vrednih fotografij, zato je bilo vabilo mikavno, in odločil sem se, da poskusim srečo. Ob tretji uri zjutraj sem že sedel v avtu in pot se je pričela. Ker ponoči le ni toliko prometa, sem lahko vozil malce hitreje, vendar sem kljub temu potreboval skoraj tri ure.

Z Vladom sva se dobila na dogovorjenem mestu, popila kavico, ki jo je prinesel s seboj, ter me ves navdušen popeljal do mesta, kjer bova postavila šotor in bom čakal vodomca.

No, čakanje se je po dobrih petnajstih minutah že pričelo. Namestil sem stojalo, nanj privil fotoaparatus s teleobjektivom, napravil nekaj poskusnih posnetkov zaradi osvetlitve in nastavljal občutljivost.

Po dobri uri čakanja mi je že zaspala leva noga, kmalu zatem še desna. Vodomca pa ni in ni bilo. Ura se je pričela premikati proti pol osmi. Tedaj zaslišim cvrkutanje. Takoj sem spoznal oglašanje vodomca. Ni trajalo 10 sekund in že je sedel na vejici dobrih pet metrov pred mano. S počasnimi gibi sem prijel za fotoaparatus, poiskal ostrino ter sprožil. Že prej sem nastavljal na »rafalno« proženje. V dobrih svetlobnih razmerah lahko napravim tudi šest posnetkov na sekundo.

Vodomec se je pognal v vodo. Pripravil sem se, ker bo verjetno prinesel kaj iz vode. Sedel je na drugi konec veje, zato sem ribico zamudil. Tako se je zgodilo še dvakrat ali trikrat. Nič hudega. Napravil sem že skoraj 100 posnetkov, bil sem neverjetno zadovoljen. Nato je odletel.

Nič več niso spale noge, saj je adrenalin naredil svoje. Tudi pomislil nisem, da me kaj boli, da so okrog mene komarji, mravlje, da sedim skoraj v vodi. Čakal sem, da se vrne in ponovim serijo. Ob devetih in deset minut je ponovno priletel. Tokrat celo dva. Zapodila sta se ob bregu gor in dol, nato je eden od njiju sedel na vejico pred mano. Spet je oživel moj fotoaparatus.

Svetloba je bila čudovita in že skozi objektiv sem videl, da delam odlične posnetke.

Ponovno se je nekajkrat pognal v vodo, jaz pa sem vsakokrat zamudil ribico. Nič zato. Nato je priletel še drugi in zapodila sta se z glasnim petjem ob ločju navzgor.

Ni trajalo dobrih deset minut, ko se je eden ponovno vrnil. Vnovič sem napravil skoraj 100 posnetkov, vodomec pa se je vrtel na vejici kot kakšen »pozer«. Tedaj pogleda proti mojemu šotoru in zleti točno proti meni. Pred mojim šotorom je bila napravljena nekakšna brana iz bička, v zemljo pa zapičeni dve vejici. Sedel je ravno na eno pred mojim šotorom in me gledal v oči. Razdalja med mano in vodomcem je bila le dober meter in pol. Jasno, da fotografirati nisem mogel, saj je bil preblizu. Tako sva se gledala kar nekaj minut, nato pa je odletel.

Kmalu sem za sabo zaslišal korake. Z Vladom sva bila dogovorjena, da me pride iskat ob 10. uri. Kar nisem mogel verjeti, da sem sedel polne štiri ure v šotoru. Zahvalil sem se mu in moral sem se vrniti domov. Pot je bila kar naporna, saj kilometri in zgodnja jutranja ura, ko sem moral vstati, naredijo svoje.

Takoj ko sem prišel domov, sem seveda moral pogledati, kaj sem naredil. Ker sem imel na kartici še nekaj drugih posnetkov, sem le te nameraval zbrisati. Po pomoti pa sem označil brisanje vseh posnetkov in v dveh sekundah je bila kartica prazna. Zbrisali pa so se tudi vsi posnetki vodomca.

Tako postane užitek nočna mora.

Ves paničen iščem po kartici, kaj je ostalo. Na disk slik še nisem shranil, torej ni posnetkov nikjer. Sam ne vem, kaj narediti. Najprej pokličem enega prijatelja. Njegov odgovor je bil: »Janez, jaz ti tu ne morem pomagati.« Pokli-

SPOZNAVAJTE! DOLOČITE! UŽIVAJTE!

- razširjena in posodobljena izdaja priročnika *Naše gobe* (Modrijan, 2002)
- 262 vrst gob slovenskih gozdov in travnikov
- delo domačih gobarskih strokovnjakov
- priročen format (125 × 195 mm)
- 364 strani
- več kot 300 nazornih fotografij gob
- najnovejše latinsko in slovensko poimenovanje gob

23,10 €

Čudovita latvica
Aleuria splendens

Rdeča mušnica
Amanita muscaria

Borov goban
Boletus pinophilus

Žvepleni lepolutknjčar
Laetiporus sulphureus

Velika tintnica
Coprinus comatus

Modrijan

MODRA ŠTEVILKA
080 23 64

www.modrijan.si

▶▶▶ KNJIGI IZ OKE za male in velike otroke izpod peresa in skozi objektiv Ivana Esenka

01 425 13 62,
www.oka.si

Trda vezava,
195 x 255 mm,
252 strani

Mehka vezava,
165 x 230 mm,
100 strani

čem drugega. Ne oglasi se na telefon. Pokličem tretjega. Tudi ta je nedosegljiv. Spomnim se na našega Vasjo, ki so mu računalniki več kot domači. Prve vzpodbudne besede: »Janez, jaz ti to lahko rešim, samo sem na dopustu. Ne zapisuj na kartico novih posnetkov!« In nasvet, naj obiščem foto studio v Kočevju. To sem tudi storil. Fotografu sem dal svojo kartico, vendar mi njegove besede niso dajale preveč upanja, da se bo kaj dalo rešiti.

Ko sem se čez dobre pol ure vrnil v studio, so bile njegove prve besede: »Janez, vse sem rešil!« Kamen se mi je odvalil od srca. Ko sem shranjene posnetke na DVD-ju prenesel na svoj računalnik, sem takoj napravil arhiv, da le ne bi česa izgubil.

Nad posnetim materialom sem bil zadovoljen, vmes pa sem dobil povabilo, da lahko fotografiranje pri prijatelju ponovim.

Torej še nasvet. Bodimo previdni. Nikoli ne uporabljamo nepremišljenih ukazov. Najprej fotografije iz kartic shranimo na disk, potem kopirajmo na DVD in šele nato praznimo kartico. Tako bomo zagotovili, da se fotografije ne bodo izgubile. Za vse tiste, ki uporabljate kartice CF, pa ste programe za reševanje pobrisanih fotografij dobili ob nakupu, je strah torej odveč. Če pa le ne gre drugače, je rešitev še foto studio v vašem kraju.

Pa dobro luč! ●

avtorji:

Jernej Figelj

Tomaž Jančar

Andrej Medved

Al Vrezec

1

1// EURAPMON

Evropska znanstvena fundacija (ESF) je v letu 2010 začela financirati projekt EURAPMON (Research and Monitoring for and with Raptors in Europe), ki naj bi bil namenjen vzpostavitvi povezanega monitoringa ujed in sov v Evropi. Monitoring je zamišljen v dveh ločenih, a povezanih sklopih, in sicer na monitoring za in z ujedami in sovami. Monitoring za ujede in sove je namenjen predvsem varstvu in ohranjanju vrst iz teh dveh plenilskih skupin ptic. Zajema predvsem številčno spremljanje gnezdečih populacij, selitev in gnezditvenega uspeha ter vplivov nanj. Monitoring z ujedami in sovami pa obravnava ptice kot posreden kazalec razmer v okolju. Gre predvsem za vsebnosti težkih kovin, strupov, pesticidov in podobnih snovi, ki se kopičijo v perju ali jajcih teh ptic bolj kot drugod, zaradi njihovega položaja končnih plenilcev v prehranskih verigah. Celoten projekt, ki bo trajal kar pet let, je namenjen povezovanju in razvoju aktivnosti monitoringa na območju celotne Evrope. Razdeljen je na osem delovnih sklopov, ki zajemajo vzpostavljanje mednarodne mreže, inventarizacijo obstoječih metod in aktivnosti, ugotavljanje potreb uporabnikov rezultatov monitoringa, določitev prioritete monitoringa glede na sredstva in

možnosti, določitev najučinkovitejših metodoloških pristopov, vzpostavitev programa za razvoj kadrov za opravljanje del, vzpostavitev mednarodne baze podatkov in iskanje možnosti dolgoročnega financiranja te aktivnosti. Projekt je nov korak v raziskavah ujed in sov Evrope, o čemer priča tudi vrsta uglednih mednarodnih strokovnjakov, ki pri projektu sodelujejo, kot so Pertti Saurola (FIN), Andras Kovacs (HU), Luis Palma (POR), Ian Burfield (UK), Chris Wernham (UK), Ubbo Mammen (DE) idr. Trenutno je k projektu s finančnimi sredstvi pristopilo 17 držav članic, med njimi tudi Slovenija. Slovenski partner s strani ESF je Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), predstavnik v projektne odboru pa je Al Vrezec. Projekt vodi Guy Duke iz Velike Britanije, koordinator pa je Paola Movalli iz Italije. Vsekakor bo projekt odprl nove možnosti tudi slovenskim ornitologom in slovenskemu varstvu narave za učinkovitejšo in celostno varstvo te izjemno pomembne skupine ptic, pri čemer so se mednarodne povezave že doslej izkazale za več kot uspešne in učinkovite. **AV**

2// Informativna tabla v Ormoških lagunah

Po uspešnem prenosu lastništva zemljišč nekdanjih odpadnih bazenov Tovarne sladkorja d.d. v Or-

možu na DOPPS je bila v začetku septembra ob vходу v rezervat postavljena informativna tabla, katere izdelavo je financiral Nacionalni inštitut za biologijo. Z njo želimo obvestiti obiskovalce o pomenu območja z vidika varstva ptic ter jih hkrati opozoriti, da so bazeni trenutno naravni rezervat v nastajanju in še niso urejeni za obiskovalce. Ker so lagune nekdanji industrijski objekt, so na območju nekatera zelo nevarna mesta (možnost padca v globino), zato vstop na območje bazenov brez vodstva oziroma soglasja lastnika ni priporočeno. Zaradi velikega pomena za ptice je območje vključeno v evropsko omrežje varstvenih območij Natura 2000. **AM**

3// Monitoring pogostih vrst ptic kmetijske krajine v Sloveniji (FBI)

V Sloveniji smo letos uspešno zaključili tretje zaporedno leto monitoringa pogostih vrst ptic kmetijske krajine. V letu 2010 jih je 27 popisovalcev prostovoljcev popisalo na 75 ploskvah v slovenski kmetijski krajini. Za izračun kratkoročnega trenda pogostih vrst ptic kmetijske krajine v Sloveniji potrebujemo še nekaj popisnih let, a smo v tem času vendarle zbrali dovolj podatkov, da jih lahko vključimo v izračun evropskega indeksa pogostih ptic kmetijske krajine – FBI.

fotografi:

1: Peter Linberg

2: Borut Štumberger

3: Tomaž Mihelič

4: arhiv DOPPS

2

3

Zgodba o Volovji rebri se šele dobro začinja

Okoljevarstveniki bodo prihodnji petek vložili pritožbo zoper okoljevarstveno soglasje za vetno elektrarno

Ilirka Blatnik – Čepene je Agencija za okolje (ARSO) prejšnji teden izdala odločbo, s katero potrjuje veljavnost okoljevarstvenega soglasja za vetno elektrarno Volovja rebra iz leta 2006. Tomaž Jančar iz Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS) pravi, da se »zgodba o Volovji rebri šele dobro začinja«. Pojasniti je, da je DOPPS leje pred kaznivim dobil pravo mnenje, da pri postopku odločanja o okoljevarstvenem soglasju sodeluje kot stariši udeleženec, ki zastopa interese narave, zato bodo sedaj lahko odločbo ARSO izpodbijali z vsebinskimi argumenti, ki jih agencija ne bo mogla ignorirati.

Jančar je že napovedal, da bo DOPPS naslednji petek vložil pritožbo na njihovo odločbo, in sicer na drugostopenjski organ, to je ministrstvo za okolje in prostor. Na DOPPS pritačujejo, da bo ministrstvo odločbo razveljavilo. »Pravna služba na ministrstvu deluje po zakonih in po rabe drugih, zato kar vprašamo, da se bo zdela odločba v zakonito smer« je dejal Jančar in dodal, da bo pritožba vsebovala nekaj deset strani pogovorov in podatkov, s katerimi bodo izpodbijali nedavno odločbo. Če slabšno niti ministrstvo slednje ne razveljavi, ima DOPPS na voljo še nekaj pravnih sredstev, in sicer lahko na upravnem sodišču sprosti upravni spor, če nič iz tega ne izpade, pa napoveduje postopek pred evropsko komisijo.

V odločbi ARSO je zapisano, da če neupostojajo si strani v obenem postopku nista predstavili nobenega bistvenega ali novega dokaza očitnega dejstva, ki bi priložilo priložnost splošno namenjenega posega na okolje. Nasledeno je tudi, da je DOPPS kot strani udeleženec predložil doku-

4

PECBMS (Pan European Common Bird Monitoring Scheme) je evropska shema spremljanja številčnosti populacij pogostih vrst ptic. Iz zbranih podatkov se izračunavajo indeksi pogostih vrst ptic. Le-ti se tudi uradno uporabljajo kot indikatorji biodiverzitete v Evropi. V sklopu PECBMS se izračunava tudi FBI (Farmland Bird Indicator), indikator stanja pogostih vrst ptic kmetijske krajine. FBI je uradno priznan s strani EU, uporabljen je kot strukturni indikator, indikator trajnostnega razvoja in kot temeljni kazalec za spremljanje uresničevanja regulative o razvoju podeželja v okviru skupne kmetijske politike (CAP).

Več o PECBMS, o FBI in o indeksih drugih pogostih vrst ptic si preberite na <http://www.ebcc.info/pecbm.html>. **JF**

4// **Novice z Volovje rebri**

Za usodo Volovje rebri je ključno vprašanje, ali bo na koncu investitor dobil okoljevarstveno soglasje ali ne. Investitor je soglasje sicer dobil že leta 2006, vendar je bilo po uspešnem posredovanju DOPPS odpravljeno, oktobra 2007 pa je stekel ponovljeni postopek izdajanja okoljevarstvenega soglasja – pred skoraj tremi leti, torej.

Konec junija 2010 je ARSO v ponovljenem postopku končno izdal težko pričakovano odločbo o okoljevarstvenem soglasju. Na naše

razočaranje je ARSO tudi tokrat vetrnice odobril. Popolno presenečenje pa je sledilo, ko smo odločbo podrobno preučili. Naš odvetnik Tomaž Petrovič se ni mogel načuditi: ARSO ni vsebinsko obravnavala niti enega samega samcatega od številnih pripomb in dokazov, ki jih je v postopku dobil od DOPPS! Tudi tokrat je odločba ARSO nezakonita. Od prejšnjih se razlikuje po tem, da je nezakonitost še bolj očitna.

Kljub dejstvu, da je ARSO odločbo izdal na začetku počitnic, ko je pritožbo zaradi odsotnosti ljudi težko pripraviti, nam je v 15 dneh uspelo pripraviti kvalitetno pritožbo in jo v roku posredovati na ARSO. Zaradi naše pritožbe okoljevarstveno soglasje ni postalo veljavno in je zamrznjeno do konca pritožbenih in sodnih postopkov. Pričakovati je, da bo do dokončne odločitve minilo vsaj še kakšno leto.

Tudi z našo pritožbo naprej ni šlo vse gladko. Iz medijev smo izvedeli, da jo je ARSO poslal v reševanje drugostopenjskemu organu šele 6 tednov po tistem, ko jo je prejel od nas!

Okoljevarstveno soglasje in našo pritožbo nanj si lahko preberete na spletišču <http://www.pravo-zanaravo.si>. **TJ**

→ VABILO NA MLADINSKI POSVET

»Kmečka lastovka - ptica slovenskih kmetij in kulturne krajine«

Kmečke lastovke so bile zmeraj prijeten in nepogrešljiv del podeželja. To so ptice, ki so našim prednikom vsako leto znova sporočale, da se zima približuje koncu, in s svojo navzočnostjo oznanjale, da je v hiši doma sreča. Vendar danes skupaj z mnogimi drugimi vrstami ptic kulturne krajine počasi izginjajo. Zakaj je tako in ali lahko to zaustavimo?

Mladi lahko poiščemo načine, kako opozoriti ljudi na ogroženost kmečkih lastovk in pomen ohranjanja narave!

Pridružite se nam na mladinskem posvetu! Skupaj bomo razmišljali, ustvarjali in iskali rešitve na izvirne in zabavne načine. Delovalo bo pet različnih skupin: debatna skupina, gledališka skupina, glasbena skupina, ustvarjalna delavnica in strip delavnica.

Člani mladinske sekcije Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije vabimo vse mlade, da se nam pridružite **12., 13. in 14. novembra 2010 v ČŠOD Fiesa**. Iščemo vse **učence in dijake**, stare med 12 in 19 let, ki radi ustvarjate, razmišljate s svojo glavo, preživljate prosti čas v naravi in želite pomagati k njenemu ohranjanju.

Prijavite se lahko **prek svoje šole ali posamezno**. Prijavnici sta objavljeni na spletni strani DOPPS www.ptice.si, kjer ju izpolnite, natisnete in podpisani pošljete na naš naslov **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana**. S posamezne šole se lahko prijavi največ pet učencev oziroma dijakov.

Rok za prijavo je **25. oktober 2010**. Število mest na posvetu je omejeno! Vsa dodatna vprašanja nam lahko pošljete na naslov doppssmladi@gmail.com.

Instant Internet je poln presežkov.

Samo pri
Mobitelu!

**Največja hitrost,
najboljša pokritost.**

*Najmočnejše vezi so tiste,
ki jih ne vidimo.*

PRIZNANJE REVIE
connect
TEHNIČNO
NAJBOLJŠE
OMREŽJE

*Za uporabo širokopasovnega interneta je potrebna aktivna naročniška SIM kartica, ki omogoča prenos podatkov in ustrezní signal Mobitela ali tujih pogodbenih partnerjev. Mobitelovo omrežje HSPA+ omogoča teoretične hitrosti prenosa podatkov do 21,6 Mb/s v smeri k uporabniku (HSDPA) in do 5,76 Mb/s v smeri od uporabnika (HSUPA). Dejansko dosežene hitrosti so manjše od teoretičnih; odvisne so od kakovosti radijskega signala, povezav in naprave. Velja princip pravične uporabe storitev prenosa podatkov, kot je opredeljeno v Splošnih pogojih uporabe. Za paketa Internet neomejeno in Internet neomejeno Premium je meja za uveljavljanje principa pravične uporabe 20 GB prenesenih podatkov znotraj posameznega obračunskega obdobja. Po presežení meji 20 GB v Mobitelovem omrežju se hitrost prenosa podatkov omeji na 384 kb/s v smeri do uporabnika in 64 kb/s v smeri od uporabnika. Z naslednjim obračunskim obdobjem se ponovno vzpostavi običajna hitrost prenosa podatkov, kot jo zagotavlja Mobitel, d. d. Slike so simbolične. Družba Mobitel si pridržuje pravico do spremembe cen in pogojev.

Za dodatne informacije obiščite spletno stran www.mobitel.si ali pokličite Mobitelov center za pomoč naročnikom na 041 700 700.

WWW.MOBITEL.SI